

Alfredo Ottaviani bíboros • Antonio Bacci bíboros •
Római teológusok egy csoportja

AZ OTTAVIANI INTERVENCIÓ

Rövid kritikai tanulmány az új mi-
serendről

Az első magyar fordítás
Rev. Anthony Cekada előszavával

A fordítás az eredeti angol nyelvű kiadás alapján:

The Ottaviani Intervention:

Short Critical Study of the New Order of Mass

Alfredo Cardinal Ottaviani • Antonio Cardinal Bacci •

A Group of Roman Theologians

Published by TAN Books and Publishers, INC

Copyright © 1992 by Anthony Cekada.

Fordította: Alácsi Ervin János

RÖVIDÍTÉSEK

- DB Denzinger-Bannwart. *Enchiridion Symbolorum*. 31st edition. Barcelona, Freiburg and Rome: Herder, 1957.
- DOL *Documents on the Liturgy, 1963-1979: Conciliar and Curial Texts*, translated, compiled and arranged by International Committee on English in the Liturgy: Collegeville, MN: Liturgical Press, 1982.
- GI General Instruction on the Roman Missal. *Institutio Generalis Missalis Romani*. 1st edition, 6 April 1969. In Paul VI, *Missale Romanum...Pauli VI Promulgatum: Ordo Missae*, 13-76. 2nd edition. March 1870. Translated in DOL 1391-1731, with variants between 1975 *editio typica altera* and 1st edition provided in footnotes.
- PTL *Papal Teachings: The Liturgy*, selected and arranged by the Benedictine Monks of Solesmes, translated by the Daughters of St. Paul. Boston: St. Paul Editions, 1962.
- SC Vatican Council II. Constitution on the Sacred Liturgy *Sacrosantum Concilium*, 4 December 1963. Translated in DOL 1-131.

TARTALOMJEGYZÉK

AZ OTTAVIANI INTERVENCIÓ TÖRTÉNELMI HÁTTERE

Rev. Anthony Cekada

1

LEVÉL VI. PÁL PÁPÁNAK

1969. szeptember 25.

Alfredo Ottaviani bíboros

Antonio Bacci bíboros

16

RÖVID KRITIKAI TANULMÁNY AZ ÚJ MISERENDRŐL

1969. június 5.

Római teológusok egy csoportja

18

Az Ottaviani Intervenció történelmi háttere

“Bár a kijelentés, hogy az új mise ellentétes a Tridenti Zsinat tanításával meglehetősen erős, de akármilyen kellemetlen is, igaz.”

Ezek Alfredo Ottaviani bíboros szavai, aki három pápát is szolgált a Szent Officium prefektusaként, annak a vatikáni fórumnak az élén, amely az eretnekségek kivédéséért és a katolikus hit tisztaságának védelméért felelős. 1969 szeptemberében e kivételes egyházi férfiú előtt feküdt az a dokumentum, amelyet most Ön is a kezébe vett; egy tanulmány, mely szerint az 1969-ben kihirdetett új miserend komoly veszélyt jelent a katolikus hit integritására nézve.

A legtöbb katolikusnak ez a vád túlságosan meglepő. Bár a vasárnapi misék néha egy kicsit unalmasnak tűnnek, vagy alkalmasint jobban hasonlítanak egy szórakoztató műsorra mint imára, mégsem értjük, mi készíthet egy ilyen kiváló bíborost arra, hogy az új misét ellentétesnek nevezze a katolikus egyház egy egyetemes zsinatával. Erre a kérdésre legalábbis részleges választ nyerünk az *Ottaviani Intervenció* történetéből.

Századokon át a mise rítusa egyetemesen egyforma, változatlan, stabil, transzcendens és szépségében felülmúlhatatlan volt. A mise magva, a Római Kánon, lényegében változatlan maradt legalább Szent Ambrus ideje óta (4. század). Más miseimák hasonlóan ősi eredetűek. Válaszként a protestáns támadásokra a Tridenti Zsinat (1545-1563) megerősítette és definiálta az egyház tanítását a mise áldozati jellegéről és Krisztus valóságos jelenlétéről az Eucharisziában. Közvetlenül ezután, 1570-ben, V. Szent Piusz pápa kibocsátotta azt a misekönyvet, amely kodifikálta az egyház már létező liturgikus hagyományait.

V. Szent Piusz miséje (vagy ahogy gyakran nevezik, a “tridentí misé”) egészen addig használatban volt, amíg a II. Vatikáni Zsinat (1962-1965) meg nem nyitotta az ajtót egy egész sor elsőprő változás számára. 1963-ban VI. Pál pápa megalapította a Consiliumot (Bizottság a Szent Liturgiáról Szóló Konstitúció Implementálására), amelyet megbízott a II. Vatikáni Zsinat által előterjesztett liturgikus reformok megvalósításával. A Consilium megformálta az új miserendet - imák és rituális gesztusok szerkezetét, amelyet minden szentmise bemutatásakor alkalmaznak - s ezt VI. Pál 1969. április 3-án hirdette ki.

A konzervatívabb érzelmű katolikusok - a későbbiekben csak traditionalisták - az új miserendet (*Novus Ordo Missae*) riadt aggodalommal fogadták. Akkorra már szenvedő alanyai voltak öt év folyamatos liturgikus változásainak, amelyek fokozatosan közelebb hozták a misét a protestáns istentiszteletekhez és a “progresszív” teológusok elképzeléseikhez, akik belülről próbálták felforgatni az egyházat. Úgy tűnt, hogy az új miserenddel az új teológia és a protestantizmus győzedelmeskedett.

Az Intervenció születése

A konzervatív felfogású katolikusok között volt két római arisztokrata hölgy, Vittoria Cristina Guerrini és Aemilia Pediconi. Mindketten Ottaviani bíboros barátai voltak (aki akkorra már nyugdíjba vonult a Szent Officium prefektusi pozíciójából),

és széleskörű vatikáni és más jellegű kapcsolatokkal rendelkeztek. E két hölgy felhasználta kapcsolatait arra, hogy összegyűjtsön egy kis csoportot konzervatív teológusokból, liturgikus szakértőkből és lelkipásztorokból, hogy elkészítsenek egy tanulmányt az új miserendről. Ottaviani bíboros beleegyezett - nem világos pontosan mikor - , hogy felülvizsgálja a tanulmányt és előterjessze azt VI. Pál pápának.¹

A csoport többször is találkozott az 1969. áprilisától májusig terjedő időszakban. A szöveg megfogalmazásának feladata egy domonkos rendi teológusra és filozófusra esett, M. L. Guérard des Lauriers atyára, aki akkor a Pontifikális Lateráni Egyetem professzora volt Rómában. Francia nyelvű feljegyzéseinek segítségével Guérard atya lediktálta a szöveget Madame Guerrini-nek, aki azt azonnal olaszra fordította.²

Az elkészült tanulmány címe *“Rövid kritikai tanulmány az új miserendről” (Breve Esame Critico del Novus Ordo Missae)*, amelyet többnyire csak *“Ottaviani Intervenció”*-ként ismernek.

Ottaviani bíboros írt egy bevezető levelet VI. Pálnak, amelyben támogatta a tanulmány konklúzióit. A szervezők remélték, hogy Ottaviani bíboros mellett még nagyszámú magasrangú egyházi tisztségviselő fogja aláírni az esszét. Egyesek 600 püspököt emlegettek.³ Ha ez sikerült volna, a tanulmány talán meggyőzi VI. Pált, hogy lényegesen módosítsa, sőt visszavonja az új miserendet.

1969. májusától szeptemberig a szervezők felsorakoztattak legalább 12 bíborost a dokumentum aláírására, köztük Arcadio Larraona bíborost, aki korábban a liturgiáért felelős vatikáni kongregáció prefektusa volt. Ottaviani bíboros több napon át vizsgálta a tanulmányt, majd 1969. szeptember 13-án azt aláírta.

Következő nap azonban egy francia tradicionalista pap veszélybe sodorta az ügyet azzal, hogy nyilvánosságra hozta a tanulmányt annak ellenére, hogy eredetileg csak egy hónappal későbbre tervezték a publikációt, amikor a bíborosok azt már bemutatnák VI. Pálnak. Ez az eset elrémítette a legtöbb püspököt az aláírástól.⁴

Antonio Bacci bíboros ennek ellenére rendíthetetlen maradt. A bíboros nagynevű latin professzor volt, aki ebben az időben a Vatikán Szerzetesi, Szenttéavatási és Katolikus Nevelési Kongregációjánál szolgált. 1967-ben Bacci bíboros lelkes bevezetőt írt egy olyan könyvhöz, amely azt állította, hogy a liturgikus reform elárulta a Tridenti Zsinat hitét, s hogy a Consilium feje, Lercaro bíboros maga volt a *“feltámadt Luther”*.⁵

Egy ilyen formátumú egyházi személyt nem lehetett könnyen elriasztani. Bacci bíboros szeptember 28-án írta alá a levelet, melyet a következő nap a kritikai tanulmánnyal együtt átadtak VI. Pálnak.

Az Intervenció tartalma

Az Ottaviani Intervenció lényegi állítása a következő: az új miserend komoly doktrinális hibáktól hemzseg, és direkt támadást jelent a mise katolikus értelmezése ellen, ahogy azt a Tridenti Zsinat megfogalmazta. A dokumentum szerzői kijelentették, szándékuk nem az volt, hogy kimerítően foglalkozzanak minden egyes olyan problémával, amit az új mise felvet, hanem hogy kimutassák az új mise legtipikusabb eltéréseit a katolikus egyház hagyományos hitétől és gyakorlatától. Az esszé többek között ezeket sorolja fel:

- A mise új definíciója mint “gyülekezet”, Istennek felajánlott áldozat helyett.
- Azon elemek elhagyása, melyek kihangsúlyozták a katolikus tanítást arról, hogy a mise engesztelés az elkövetett bűnökért (ezt a protestánsok a leghatározottabban elutasítják).
- A pap szerepének leredukálása megközelítőleg egy protestáns lelkész funkciójának szintjére.
- Krisztus valóságos jelenlétének és az átlényegülés (*transubstantiatio*) tanának bennfoglalt tagadása.
- Az átváltoztatás (*consecratio*) formájának megváltoztatása szentségi cselekményből az utolsó vacsora történetének egy pusztán narratív elbeszélésévé.
- Az egyház hitbéli egységének lerombolása a számtalan alternatív lehetőség bevezetésével.
- Félreérthető nyelvezet és kétértelműség jellemzi az új rítust, amelyek egyházi tanokat veszélyeztetnek.

Az Intervenció ezeket a vádakokat két dokumentummal szemben állította fel: 1/ a mise új rendjével és 2/ az 1969-es Római Misekönyvhöz írt Általános Instrukcióval szemben, amely egy 341 paragrafusból álló dokumentum az új rítusra vonatkozó rubrikákról és az új mise teológiai alapelveiről. Ez az Általános Instrukció állt az új miserenddel érintő viták középpontjában.

A Vatikán reakciója

A tény, hogy a katolikus konzervatív sajtó elterjesztette az Intervenció történetét az egész világon, rendkívül nagy felbolydulást okozott a Vatikánban.

Bár VI. Pál átvette 1968-ban⁶ az Általános Instrukció egy példányát, s személyesen is jóváhagyta a *Novus Ordo* minden részletét, mégis elküldte az Intervenció szövegét a Hittani Kongregációhoz 1969. október 22-én, hogy a kongregáció megvizsgálja, vajon jogosak-e a kritikák.⁷

1969. november 12-én a kongregáció levélben válaszolt a Vatikáni Állami Titkárságnak. Visszaemlékezéseiben Msgr. Annibale Bugnini, a Consilium titkára, biztosította olvasóit arról, hogy az Általános Instrukció minden tekintetben megfelelt az egyház tanításának, de mindössze egyetlen mondatot idézett a Hittani Kongregáció leveléből⁸ ahelyett, hogy az egész szöveget bemutatta volna.

Msgr. Bugnini szűkszavúsága itt némileg meglepő, hiszen visszaemlékezéseiben (egy majdnem 1000 oldalas munkáról van szó) hosszasan idézett olyan dokumentumokat, melyek az új rítus orthodoxiáját próbálták bizonygatni. Ha a Hittani Kongregáció levelében az állt volna, hogy az Intervenció minden kritikái megjegyzése alapján, Msgr. Bugnini biztosan a levél egész szövegét leközi.

A Consilium tagjai 1969. szeptemberének elején összegyűltek Rómában. “Bizonyos nehézségek”, jegyezték meg, “felmerültek a Római Misekönyvhöz fűzött Általános Instrukcióval kapcsolatban, különösen a 7. cikkelyre vonatkozóan (a mise új definíciója).”⁹ Ez egy igazán finomkodó kijelentés, minthogy akkorra már a média a *Novus Ordo*-ra, mint “eretnek misére” kezdett el utalni.

1969. november 18-án a Consilium kibocsátott egy kimérten megfogalmazott nyilatkozatot, hogy tisztázza az Általános Instrukciót ért vádakát.¹⁰ A Consilium úgy próbálta meg kezelni az Intervenció doktrinális ellenvetéseit, hogy kijelentette, az Általános Instrukcióban nem szándékoztak doktrinális megállapításokat tenni, csupán egy pásztorális jellegű, rubrikákra vonatkozó instrukciót adni, mely érvet az új mise védelmezői később is előszeretettel, jóhiszeműen felhasználtak. Taktikus szempontból ez egy kiváló lépésnek bizonyult, hiszen nem fogalmazhat rosszul doktrinális értelemben egy olyan dokumentum, amely sohasem szándékozott doktrinális megjegyzéseket tenni.

Jóval az Ottaviani Intervenció által provokált vita kirobbanása előtt azonban, a Consilium albizottságának tagjai, akik az új miserend megteremtéséért közvetlenül felelősek voltak, egy teljesen más történetet adtak elő. Msgr. Bugnini és Rev. Peter Coughlan előzőleg már kijelentették, hogy az Instrukció "teológiai alapelvekkel"¹¹ fog foglalkozni, képviseli majd az új rítus "teljes teológiai kifejtését,"¹² és leírja majd az új misét "doktrinális szempontból,"¹³ valamint úgy szolgál majd mint "doktrinális bevezetés."¹⁴

Az 1969-es Általános Instrukció tehát egyértelműen azzal a szándékkal készült, hogy az új miserend teológiai és doktrinális alapelveit megfogalmazza. A Consilium 1969. november 18-i nyilatkozata tehát kevéssel jobb egy nyílt hazugságnál.

1969. november 19-én VI. Pál, egy általános audencia alatt mondott hosszas beszédében, megpróbálta eloszlatni az új miserend orthodoxiájával kapcsolatos félelmeket.¹⁵ Figyelembe véve az új rítust, ahogy az jóváhagyást nyert, VI. Pál szavait, muszáj beismerni, a valótlanság aurája lengi körül. Biztosította hallgatóit arról, hogy a mise lényege nem változott, és az új rítus épp olyan egyértelműen megerősíti az egyház hagyományos tanításait, amint azt a régi rítus tette - de a pápa csak általános kijelentésekre szorítkozott, s egyetlen konkrét példát sem adott az új rítusból.

VI. Pál ugyancsak kijelentette, hogy az új rítus "véget vet a bizonytalanságnak" és "visszavezet minket ahhoz a rituális egységhez, és ahhoz a magatartáshoz, amely a katolikus egyházhoz illik." De amint azt az Általános Instrukció akár felületes olvasata is megmutatja (de még egy vasárnapi misére tett alkalmi látogatás is), a mise, amit VI. Pál jóváhagyott, számtalan alternatívát és alkalmat kínál variációkra, amelyek éppenhogy az említett rituális egység megbontását jelentik.

Ottaviani bíboros sohasem kapott írásban választ a VI. Pálhoz intézett levelére.¹⁶ Késő novemberben a bíboros ismét kórházba került régi szembajával, amely időlegesen megvakította. Naplójában megjegyezte, hogy december 7-i kihallgatása VI. Pálnál: "Egy kicsit feszülten indult levelem miatt, amit Bacci-val írtunk az új miséről."¹⁷

E találkozás eredményeként Ottaviani bíboros e pillanattól kezdve szótlan maradt az ő álláspontjára vonatkozó viták során. Ezt olvassuk 1970. január 8-i naplóbejegyzésében: "Németországban kisebb történetek az új misét érintő nyilatkozatomról." Ezt csupán egyetlen szó követi: "...Csend..." Emilio Cavaterra, aki könyvet írt Ottaviani bíboros naplója alapján, azt a megjegyzést teszi erről a bejegyzésről, hogy szinte látni a bíborost, amint jelzi kezeivel, ajkai immár lepecsételve.¹⁸

Ezt fejben tartván, most azon próbálkozások felé fordulunk, amelyek a következő hónapban az Intervenció hatását próbálták aláásni, s amelyek megkísérelték Ottaviani bíborost elhatárolni az esszétől.

Az Ottaviani Visszavonulás?

1970. februárjában egy francia pap, Dom Gerard Lafond, megjelentetett egy könyvet *“Note Doctrinale sur le Nouvel Ordo Missae”* címmel, amit az új miserend védelmében írt. E könyv többek között azt állította, hogy Ottaviani bíboros volt az új miserend bizonyos részeinek szerzője; a kritikai tanulmány, amelyet a bíboros nem hagyott jóvá, éppen ezeket a részeket támadta meg, s hogy annak tartalmát valószínűleg visszatartották előle. Erre vonatkozóan azonban semmilyen bizonyítékot nem közöl.¹⁹

Az erre következő hónapban Dom Lafond nyilvánosságra hozott egy olyan levélről készült másolatot, amelyet állítása szerint Ottaviani bíboros írt neki 1970. február 17-én. Ebben a levélben a bíboros kijelenti: 1/ megvizsgálta a *Note Doctrinale*-t, 2/ nem csupán jóváhagyta azt, hanem egyben üdvözli annak nemes hangvételű megfogalmazását, 3/ nem adta beleegyezését a VI. Pálhoz írt levelének nyilvánosságra hozatalához, és 4/ fenntartásait a *Novus Ordo*-val kapcsolatban VI. Pál beszédei november 19-én és 26-án kellőképpen megválaszolták.²⁰

Már említettük, hogy e levelet Ottaviani bíboros csak állítólag írta. Vajon mi okunk van a levél hitelességében kételkedni?

Először is, nagyon furcsának tűnik, hogy a bíboros jóváhagyta a *Note Doctrinale*-t. A könyv ugyanis személye ellen irányuló rágalmakat is tartalmaz.²¹

Másodszor, a február 17-i levél azt a benyomást kelti, mintha az Intervenciót a bíboros hozzájárulása nélkül publikálták volna. Ez is rendkívül különös, hiszen két alkalommal (1969. októberében, majd újra a február 17-i levél nyilvánosságra hozatala után is) az Intervenciót a bíboros kifejezett engedélyével adták ki.²²

Harmadszor, Emilio Cavaterra Ottaviani naplójegyzetei alapján írott könyvében egy szót sem szól a február 17-i levélről. Ha a levél hiteles lett volna, Cavaterra bizonytalansággal felhasználná könyvében, hiszen mindent megtett, hogy kimagyarázza a bíboros kételyeit az új misével kapcsolatban, s ez kiváló alkalom lett volna arra, hogy demonstrálja: Ottaviani fenntartásait visszavonta.

Cavaterra továbbá idézi Msgr. Gilberto Agustonival folytatott beszélgetéseit is, aki akkor a bíboros személyi titkára volt, s aki hasonlóan megpróbálta elhatárolni Ottavianit az Intervenciótól. Msgr. Agustoni sem említi a levelet, amely ha hiteles lett volna, támogatta volna a monsignor állítását, miszerint a bíboros mindig is “pozitívan állt” a liturgikus reformhoz.²³

Negyedszer, érdemes megvizsgálni Msgr. Agustonit. Ő maga is aláírta a *Note Doctrinale*-t. Saját érdeke is azt diktálta volna, hogy biztosítsa a bíboros támogatását. Számos tradicionalista író megjegyezte ezt már 1970-ben, s azt is, hogy Ottaviani bíboros ekkora már gyakorlatilag megvakult, így gyerekjáték lett volna Msgr. Agustoni számára, hogy a bíborossal aláírassa a február 17-i levelet.

Talán így hirtelen erősnek tűnik a vád. 1970 óta azonban érdekes tények kerültek napvilágra Msgr. Agustoniról.

- Msgr. Agustoni a Consilium tagjaként felelős volt (Benno Gut bíborossal, Msgr. Paul Phillipe-pel és Msgr. Annibale Bugninivel együtt) az új eucharisztikus

imák végső formájának jóváhagyásáért²⁴ - ezek olyan szövegek, melyeket a kritikai tanulmány a katolikus tanításra nézve megalkuvónak mondott.

- Msgr. Agustoni ezidőben már a liturgiaért felelős kongregációban szolgált, amely a liturgikus reform implementálására kapott megbízást. 1969. szeptember 12-én kapta meg a kinevezést²⁵ - egy nappal azelőtt, hogy Ottaviani bíboros aláírta VI. Pálnak címzett levelét, melyben az Intervenció szövegét jóváhagyta.
- A tízes számú munkacsoport 12 tagja között, s ez a testület a Consilium azon szekciója volt, melyet közvetlen felelőség terhel az új miserend megteremtéséért, ott találjuk Rev. Luigi Agustonit,²⁶ Msgr. Gilberto Agustoni fivérét.
- Végül, 1966-ban a Consilium három tagja egy hosszú, részletes memorandumot nyújtott be VI. Pálnak az új miserend előterjesztéséről, amely gyakorlatilag megegyezik az 1969-ben bevezetett miserenddel. Ez az *Ordo Missae* minden olyan elemet tartalmazott, amit később az Intervenció elutasított. Ezt a memorandumot Msgr. Bugnini, Msgr. Anton Hänggi és Msgr. Gilberto Agustoni készítette elő.²⁷

Msgr. Agustoni tehát sokat nyerhetett azzal, ha megpróbálja Ottaviani bíborost elhatárolni az Intervenciótól. Mindezek fényében már sokkal kevésbé valószínűtlen azt képzelni, hogy a vak bíboros úgy írta alá a levelet, hogy annak tartalmát titkára hamisan, elferdítve adta elő. Végülis ennél különösebb dolgok is előfordultak már a Vatikán történetében.

Bár a fenti tények ismeretlenek voltak még 1970-ben, ennek ellenére komoly nyílt vita robbant ki a levél hitelességéről. Jean Madiran, a francia *Itinéraires* című folyóirat főszerkesztője nyilvánosan megvádolta Msgr. Agustonit, hogy csalással szerezte meg a bíboros aláírását. Röviddel ezt követően Msgr. Agustoni lemondott a bíboros személyi titkári pozíciójáról.²⁸

Bárki bármit is gondoljon a fentiekről, két dolog nyilvánvaló: 1/ soha senki sem állította, hogy a VI. Pálhoz intézett levél másik aláírója Bacci bíboros visszavonta volna támogatását, vagy megváltoztatta volna álláspontját. 2/ A Vatikán figyelmen kívül hagyta a február 17-i levél ügyét,²⁹ s úgy kezelte az Intervenciót, mint aminek vádjai elég súlyosak ahhoz, hogy hivatalos választ adjanak rájuk.

“A gyanú léghőre”

Amikor VI. Pál 1969. áprilisában jóváhagyta az új miserendet, az új misekönyv vasár- és ünnepnapokra vonatkozó saját változó imákat tartalmazó része még nem készült el. VI. Pál apostoli konstitúciója, a *Missale Romanum*, 1969. november 30-át, Advent első vasárnapját jelölte meg az új misekönyv kötelezővé válásának dátumaként. Az Ottaviani Intervenció körül kialakult vita azonban arra készítette a Vatikánt, hogy elhalassza a publikációt, amíg az ellenvetéseket kielégítően meg nem fontolják³⁰ - olyan ellenvetéseket, melyek egy liturgikus szakértő véleménye szerint “a gyanú léghőret teremtették meg az új miserend teológiai megalapozottsága körül.”³¹ Az új mise hosszas és kitartó védelmére volt szükség, különben a tiltakozók kórusa soha sem hallgat el.

A liturgiáért felelős vatikáni kongregáció megkérte VI. Pált, hogy írjon egy motu propriót az új mise legitimitásának és orthodoxiájának védelme érdekében. A pápa azt javasolta, hogy illesszenek egy magyarázó Előszót (*Proemium*) az új misekönyvhöz. VI. Pál találkozott Msgr. Bugninivel 1970. február 14-én, és eldöntötték, hogy az Előszónak meg kell védenie az új misekönyv összeegyeztethetőségét a hagyományokkal, és demonstrálnia kell, hogy az új mise doktrinális szempontból semmiben sem különbözik a régitől.³²

“A tiszavirág életű dokumentum”

Az eredmény egy nyolc oldalas Előszó volt, amit a Missale 1970. márciusi megjelenésekor az Általános Instrukció elé illesztettek. Első olvasatra majdnem “tridentí” hangvétellű, hiszen a liturgikus szakértők állítása szerint “ez garantálja az új miserend doktrinális orthodoxiáját.”³³

Az Előszó szerzői azonban lehetetlen feladatra vállalkoztak: a mise hagyományos teológiáját kellett ráerőltetni egy olyan rítusra, amely teljesen más alapelvek szerint lett összeállítva. Az Előszó állításaival tehát szemben álltak az új mise elemei. Íme néhány példa:

- Az Előszó állítása szerint az új mise folyamatosan kifejezésre juttatja a Tridenti Zsinat tanítását a mise áldozati jellegéről.

Az állítás bizonyítására azonban az Előszó mindössze két kifejezést tudott idézni az új rítusból: egyet a harmadik, s egyet a negyedik eucharisztikus imából,³⁴ amely persze nem értelmezhető “folytonos kifejezésként”. Ugyanakkor azt a következtetést is kénytelenek vagyunk levonni, hogy amikor a második kánont használják, az új miserend egyáltalán nem fejezi ki a mise áldozati jellegét, s ez olyan pont, amit az Ottaviani Intervenció is megemlít.

- Az Előszó kijelenti, hogy az új mise kifejezi a valóságos jelenlétre és az átlényegülésre (*transubstantiatio*) vonatkozó hitet “annak lelkesége és tiszteletteljes kifejezése által, amelyről az eucharisztikus liturgia tanúskodik.”³⁵

Akármilyen megnyugtatónak hangzik is mindez, elég ha rátekintünk az új rítusra, amelyből kiiktatták a legtöbb régi tiszteletteljes kifejezést, ami kijárt a Legszentebb Szentségnek. Amint azt az Intervenció is kimutatta, három kivétellel az összes térdhajtást eltörölték, az Oltáriszentséget száműzték a templom főhajóján kívüli helyre, az áldozás már nem térden állva történik, s majdnem minden más jele a valóságos jelenlétben való hitnek kiiktatásra került.

- Az Előszó, hogy megpróbálja kivédeni az Intervenció vádját, miszerint az új mise ellentétes a papságról vallott katolikus tanítással, a krizmaszentelés miséjének új prefációját idézi.³⁶

Ezt a misét azonban egy évben csak egyszer ünneplik, s akkor is csak az egyházmegyes püspök. Ha megvizsgáljuk az idézett szöveget, akkor kitűnik, messze attól, hogy hangsúlyozná, inkább elhomályosítja e prefáció a papság hagyományos értelmezését, hiszen azt a benyomást kelti, hogy a felszentelt papság a “hívek egyetemes papságából”³⁷ ered, ami egyértelműen protestáns elképzelés.

Más példákat is említeni lehetne.³⁸ A *Novus Ordo* konzervatívabb beállítottságú védelmezői gyakran használják fel ezt a dokumentumot arra, hogy megpróbálják bebizonyítani, az új rítus valóban tükrözi az egyház folyamatos tanítását a mise igazi természetéről. Mindez persze csalfa remény. Az igazság az, hogy az előszóban leírt nagy gondolatokat és hagyományos érzelmeket elkerülhetetlenül kompromittálja az új rítus pusztá válása. Egy angol liturgikus szakértő Rev. Crichton, aki lelkes híve a reformoknak, összegezte talán a legtalálóbban az Előszót: “Ez egy ellentmondásos nyilatkozat, amely az új miserendet ért kritikákat volt hivatva megválaszolni, és a probléma természetéből eredően, csupán egy tiszavirág életű dokumentum.”³⁹

“A revizorok ravaszsága”

Az Intervenció eredményeképpen, nem csupán az 1970. márciusában megjelent új misekönyv kapott egy előszót, de az Általános Instrukció is átdolgozásra szorult. Mivel azonban a Consilium álláspontja szerint az Instrukció semmilyen problémát sem jelentett, a változások megmaradtak a verbális bűvészkedés szintjén.

Ezeket egy *Presentatio*-ként ismert dokumentum⁴⁰ tartalmazza, amely olyan tekervényes, hogy akár George Orwell utópisztikus regényének, az 1984-nek Igazságügyi Minisztériuma is írhatta volna. E dokumentum érvelése (amennyiben annak nevezhető) a következő: 1/ Az Instrukció néhány pontja “nem egészen egyértelmű, mert nehéz volt az egész tartalmat fejben tartani.” 2/ Az új rítusra vonatkozó panaszok “egy minden új ellen irányuló ellenérzésből fakadtak”, és “nem érdemes velük foglalkozni, mert teljesen megalapozatlanok.” 3/ A Consilium mégis megvizsgálta az Instrukciót, “de semmi indokot sem talált a szöveg átrendezésére, sem doktrinális tévedést nem fedezett fel.” 4/ Ennek ellenére, hogy “áthidaljuk a problémát, úgy döntöttünk, hogy kiegészítjük, illetve átírjuk néhány helyen az Általános Instrukciót.” 5/ Végezetül, “a javítások valójában elhanyagolhatóak.”

Természetesen a szóban forgó részek - a lista mintegy 16 oldalnyi⁴¹ - azok voltak, amelyeket az Intervenció leginkább kritizált. Rev. Crichton megjegyzése szerint: “Az eljárás egyértelmű, a kritizált kifejezések mellé minden esetben beiktatunk egy röviden csak ‘tridentinek’ nevezhető megfogalmazást.”⁴² Íme néhány példa, amelyek illusztrálják a revizorok módszerét:

- Amikor az Intervenció kritizálta a mise definícióját mint “gyülekezet”, a Consilium azt válaszolta, hogy a szóban forgó rész nem definíciója, hanem csupán leírása a misének. A kérdéses mondatot tehát finoman újrafogalmazták. Továbbá az “úrvacsora vagy mise” megfogalmazás helyett az átdolgozott definíció megfordította a kifejezéseket, így abban a “mise vagy úrvacsora” változat szerepel. Amíg pedig az eredeti változat a misét egyszerű megemlékezésként definiálja, az új definíció hozzáteszi: “vagy eucharisztikus áldozat.”⁴³
- Hogy megválaszolják az Intervenció elmarasztalását az átlényegülés említésének teljes hiányáért, az átdolgozott változat beszél Krisztus jelenlétéről “lényegileg és állandóan az eucharisztikus elemek színe alatt.”⁴⁴ Ezzel a kifejezéssel együtt azonban az új Instrukció megemlíti Krisztus más típusú jelenléteit is “a gyülekezetben, a Szentírásban, a lelkipásztorban.” Így a különböző jelenlétek egyenrangúként jelennek meg Krisztus lényegi jelenlétéhez viszonyítva. A kifejezés “*transubstantiatio*”, amely botránykő a protestánsok számára, mégsem került alkalmazásra.
- Az Intervenció kimutatta, hogy a pap szerepét lefokozták a “gyülekezet elnöklőjének” szintjére. Ezért egy bekezdésbe beiktaták, hogy a pap “Krisztus személyében cselekszik.”⁴⁵ Ez persze még mindig nem oszlatja el azt a téves felfogást, ami az Instrukció más passzusaiban nyomon követhető, miszerint a gyülekezet “felajánlja” és “ünnepli (celebrálja)” a szentmisét. Mi több, más bekezdésekben a pap továbbra is mint “elnök” illetve “elnöklő” jelenik meg.

Többen elegendőnek találták a maroknyi hagyományos kifejezés beillesztését. Mások azonban jelezték, a revíziók még így sem váltják meg az Instrukció defektusait.⁴⁶ Vajon milyen súlya van az Általános Instrukcióba ékelt változtatásoknak? Erre Rev. Crichton megjegyzése adja meg a választ: minden fent említett bekezdésbe egyszerűen beillesztettek egy "tridenti" kifejezést, ami egyenértékű, értelmező szerepet tölt be az új mellett. Mivel az Instrukció egyenértékűként kezeli a hagyományos kifejezéseket, úgy tűnik, mintha szabadon magyarázhatnánk a misét mindkét értelemben:

1/ mint engesztelő áldozat, melyet egy felszentelt pap ajánl fel, s amelyben Krisztus válik jelenvalóvá az átlényegülés (*consecratio*) által a kenyér és a bor külső színei alatt; vagy

2/ mint egy gyülekezeti vacsora, amelyet a gyülekezet és annak elnöke koncelebrálnak, s amelynek ideje alatt Krisztus megjelenik a jelenlévőkben, a Szentírás-olvasásban, valamint a kenyérben és a borban.

Az első értelmezés a Tridenti Zsinat tanítása, a második pedig egy protestáns, neo-modernista felfogás. Az elkövetkező időkben ez utóbbi álláspont az - a mise mint gyülekezeti vacsora -, amely átítatja a modern liturgikus "szakértők" írásainak döntő hányadát, s amelyet felhasználnak számtalan visszaélés és aberráció elméleti igazolására.

Valóban erőltetett-e az az állítás, hogy az 1970-es Általános Instrukció, minden betűzött tradicionalista kifejezés ellenére, elrugaszkodást jelent a Tridenti Zsinat tanításától a protestantizmus felé? A válaszáért most egy olyan cikkhez fordulunk, amelyet öt évvel később a Consilium egyik tagja, Rev. Emil Josef Lengeling írt: "Az eredeti, 1969-es Általános Instrukcióban egy ökumenikus irányultságú szentségi teológia körvonalazódott...és az 1970-es új kiadás, amelyet a reakciós támadások erőszakoltak ki, s amely elkerülte a legrosszabbat a revizorok ravaszságának köszönhetően, megszabadít minket a poszt-tridenti áldozati teológia zsákutcájából, valamint megfelel azoknak az egyetértéseknek, amelyeket az utóbbi évek ökumenikus dokumentumai jeleztek."⁴⁷

Egy csupán elméleti intézkedés

Bizonyos terjedelemben immár tárgyaltuk az Általános Instrukció változtatásait. Vajon az Intervenció által provokált viták rávezették Rómát arra is, hogy megváltoztassa az új miserendet? Egyszóval: nem. Az 1970-es Instrukció terminológiájában történt változásoknak semmilyen hatása sem volt az új miserend imáira vagy rubrikáira. Az új Instrukció egy pusztán elméleti jellegű válasznak bizonyult. Csakúgy, mint ha egy építész mérnök, felfedezvén, hogy az általa tervezett épület életveszélyes, megváltoztatná terveit, de a bizonytalan épületszerkezetet pontosan úgy hagyja, ahogyan azt megépítették.

Az a miserend, amelyet ma már majdnem minden plébánián követnek, megegyezik az 1969-ben jóváhagyott *Novus Ordo*-val, és a teológiai alapelvek, melyekre felépült - ökumenikus irányultságúak és anti-tridentiek, ahogy azt Rev. Lengeling megjegyezte - ugyanazok, amelyeket az 1969-es Általános Instrukció lefektetett.

Keletlen elismerések

Végezetül, érintőlegesen megjegyezzük, hogy azok a római "liturgikus szakértők", akik felelősek voltak az új mise megteremtéséért, keletlen elismeréssel adóztak az Intervenciónak, még sokkal annak 1969-es megjelenése után is.

1982-ben, 13 évvel később, Msgr. Bugnini, a liturgikus forradalom nagy "építész", különös erőfeszítéseket tett visszaemlékezéseiben, hogy kivédje az ú.n. reformot érő vádakat. Újra és újra megpróbálta nyíltan vagy rejtetten visszautasítani a munkájának doktrinális tisztaságára vonatkozó kritikákat, amelyeket, így vagy úgy, mind vissza lehet vezetni az Ottaviani Intervencióra.

Ebben nem is volt egyedül. Valamivel később, de ugyancsak 1982-ben, Rev. Carlo Braga CM, Msgr. Bugnini "jobbkeze" a Consiliumban, s az 1969-es Általános Instrukció szerzője, még mindig kényszerítve érezte magát arra, hogy a reform katolicitását védelembe vegye.⁴⁸ Erőltetett érveiből gyorsan kiderül, hogy a cikk megírásának nem volt igazán más értelme, minthogy árnyékbokszoljon az Ottaviani Intervenció még mindig kísértő szellemével.

Összefoglalás

E rövid háttértörténet az Ottaviani Intervencióhoz sok témát érintett. Íme a legfőbb pontok rövid összefoglalása:

1/ Az Intervenció és az a vita, amely az új *Ordo Missae* és az 1969-es Általános Instrukció körül kirobbant hat hónappal elhalasztotta VI. Pál misekönyvének végső kiadását.

2/ A Consilium közben azt állította, hogy az Általános Instrukció nem volt doktrinális nyilatkozat, csupán egy pásztorális és rubrikákra vonatkozó általános bevezetés. Ez kevéssel jobb egy nyílt hazugságnál, hiszen akik összeállították az új miserendet, korábban az Instrukciót doktrinális és teológiai nyilatkozatként jellemezték.

3/ Néhányan azt állították, hogy Ottaviani bíboros egy február 17-én írt levelében visszavonta az új misére vonatkozó elmarasztaló álláspontját. Nagy mennyiségű közvetett bizonyíték azonban arra enged következtetni, hogy ha a bíboros alá is írta ezt a levelet, aláírását tisztességtelen úton szerezték meg. A közvetett bizonyítékok a bíboros személyi titkárára, Msgr. Gilberto Agustoni-ra terelik a gyanút. Msgr. Agustoni, aki fontos szerepet játszott az új miserend megteremtésében, amelyet oly szigorúan elítélt az Intervenció, rendelkezett mind az indítékkal, mind pedig a lehetőséggel egy ilyen tett végrehajtásához.

4/ Válaszként az Intervencióra VI. Pál elrendelte, hogy egy előszót írjanak a misekönyv végső kiadása elé. Az Előszó szerepe az lett volna, hogy biztosítsa az új rítus orthodoxiáját. Az Előszó ebben az értelemben kudarcot vallott, mivel az új rítusban ritkán fordul elő olyan bizonyíték, amely alátámaszthatná az Előszó állításait.

5/ A Consilium kiadott egy új, javított Általános Instrukciót, amelynek célja az Intervenció kritikáinak elutasítása volt. Ez csupán múlandó dokumentumnak bizonyult. Az átírt Általános Instrukció kétértelmű nyelven íródott, két különböző miseértelmezést tartalmaz, egy katolikus és egy protestáns-ihletett, neo-modernista felfogást, s mindkettőt egyenértékűként kezeli. E kétértelműség szándékos volt.

6/ Az Intervenció nemcsak az Instrukció ellen állított fel vádakat, hanem az új miserend ellen is. Ennek ellenére a rítusban semmilyen változtatást sem vittek végbe. Az új rítus doktrinális és teológiai alapelveit az 1969-es Általános Instrukcióban fektették le. Ez az Instrukció, amint azt az Intervenció megmutatta, a misének egy olyan teológiáját képviseli, amely bennfoglalt értelemben elutasítja a katolikus tanítást a mise áldozati jellegéről, a pap valódi szerepéről és az átlényegülésről. Az új rítust, amely ilyen teológián alapszik, máig használják a katolikus egyház plébániáin.

Az Ottaviani Intervenció jelentősége meghaladja annak történelmi szerepét. 1969 óta a mise folyamatos deszakralizációjának vagyunk tanúi, szenvedő alanyai vagyunk számtalan visszaélésnek és aberrációnak, és a katolikus hit integritásához nélkülözhetetlen tanítások kiüresítését kellet megérvünk. Ezért a fájdalmas helyzetért legtöbbször az ú.n. progresszív klérust okoljuk. Az Ottaviani Intervenció azonban arra késztet minket, hogy meggondoljuk, vajon a széles körben elterjedt liturgikus visszaélések nem az új rítusban gyökerező alapelvek természetes következményei-e? Vajon a hivatalosan szankcionált reformok nem bizonyultak-e, ahogyan az Intervenció megfogalmazta, "felmérhetetlen hibának"?

FATHER ANTHONY CEKADA

JEGYZETEK

1. "Avertissement," in Cardinaux Ottaviani et Bacci, *Bref Examen Critique du Nouvel "Ordo Missae"*, új kiadás az eredeti olasz szöveggel, sajtó alá rendezte és franciára fordította M. L. Guérard des Lauriers, OP, (Vailly-sur-Sauldre, France: Editions Sainte Jeanne d'Arc, 1983), 5.
2. "Avertissement," 5-6. Abbé Guérard később elvesztette lateráni professzori pozícióját e tanulmány előkészítésében felvállalt szerepe miatt.
3. "Avertissement," 7.
4. Az egyik szervező, Dr. Elizabeth Gerstner tanúsága szerint, amelynek rezumóját a következő műben találjuk: Michael Davies, *Pope Paul's New Mass*, (Dickinson, TX: Angelus Press, 1980), 483-4.
5. E könyv Tito Casini, *La Tunica Stracciata (A megszaggatott köntös)*, (Roma: 1967).
6. Annibale Bugnini, CM, *La Riforma Liturgica: 1948-1975*, (Roma: Edizioni Liturgiche, 1983), 193.
7. u.o., 193.
8. "A rövid kritikai tanulmány...sok olyan kijelentést tartalmaz, amelyek feleslegesek, eltúlzottak, pontatlanok, szenvedélyesek és nem felelnek meg a valóságnak." Bugnini, *La Riforma*, 285.
9. Bugnini, *La Riforma*, 193.
10. SC, *Presentatio Edita Instructione*, 1970. május, DOL 1371.
11. Annibale Bugnini, CM, "Decima Sessio Plenaria 'Consilii,'" *Notitiae* 4 (1968), 181.
12. Annibale Bugnini, CM, a Latin-Amerikai Püspökök Medellin Konferenciáján mondott beszéde, 1968. augusztus 30., *Revista Ecclesiastica Brasileira* 28 (1968), 628.
13. Annibale Bugnini, CM, "Ordo Missae et Institutio Generalis," *Notitiae* 5 (1969), 151, 153. 1983-as visszaemlékezéseiben (*La Riforma Liturgica*, 382-3), Msgr. Bugnini ezt elismételte szóról szóra lábjegyzetезés nélkül.
14. Peter Coughlan, *The New Mass: A Pastoral Guide*, (Washington: Corpus, 1969), 32.
15. Az általános audencián elmondott beszéd a bevezetendő új miserendről, 1969. november 19., DOL 1757-59.
16. Emilio Cavaterra, *Il Perfetto del Sant' Offizio: Le Opere e i Giorni del Cardinale Ottaviani*, (Milan: Nursia, 1990), 78.
17. u.o., 117.
18. u.o., 122.
19. Davies, 487-8.
20. A teljes szöveget lásd, Davies, 495-6.
21. u.o., 489.
22. lásd Jean Madiran kommentárját, Davies, 491.
23. Agustoni megjegyzéseit Cavaterra a 118. oldalon idézi.
24. Bugnini, *La Riforma*, 456.
25. u.o., 919.
26. u.o., 332
27. lásd Johannes Wagner, "Zur Reform des Ordo Missae: Zwei Documente," Pierre Jounel *et al.* editors, *Liturgia Opera Divina ed Umana*, (Roma: CLV Edizioni Liturgiche, 1982), 263, 267-289.
28. lásd *Itinéraires* 142 (1970. április), és Davies, 485-92.
29. Msgr. Bugnini, akinek érdeke lett volna szétkürtölni a bíboros viszázatát, ha az megtörtént volna, hallgat a dolgról.
30. Bugnini, *La Riforma*, 389.
31. Alessandro Pistoia, CM, "Il 'Proemium' e le Modifiche della 'Institutio Generalis': Commento," *Epemerides Liturgicae* 84 (1970), 241-2.
32. Bugnini, *La Riforma*, 390-1.
33. lásd Pistoia, "Il 'Proemium'...Commento," 244.
34. Előszó (*Proemium*) § 2, DOL 1377.
35. u.o., § 3, DOL 1378.
36. u.o., § 4, DOL 1379.
37. lásd *Missale Romanum*, (1970), 241. Az ima a "hívek papságával" kezdődik, majd azokról beszél, akik "részesülnek a szolgálatból a kézrátétel által": "A Szentlélek kenete által, Egyszülött fiadat az Új és Örök Szövetség Főpapjává tetted, és kifürkészhetetlen terved szerint úgy rendelted, hogy ez az egy papság az egyházban megőriztessék. Mert Ő nemcsak kitüntette saját népét a királyi papság méltó-

ságával, hanem testvéri jóságában kiválasztott embereket, hogy az Ő szolgálatának részeseivé legyenek a kézrátétel által." Saját fordítás és hangsúly.

38. Összeállítottam egy harminc oldalas tanulmányt az Előszóról és az 1970-es Általános Instrukcióról. Ez egy az új miséről írott, kiadásra váró könyvem egyik fejezetét fogja kitenni.
39. J. D. Crichton, *Christian Celebration: The Mass* (London: Geoffrey Chapman, 1971), 47-8.
40. SC, *Presentatio Edita Instructione*, 1970. május, DOL 1371
41. Ezek megtalálhatóak: "Variationes in 'Institutionem Generalem Missalis Romani' Inductae," *Notitiae* 6 (1970), 177-93. Az eredeti és átdolgozott változatok megtalálhatóak egymás mellé helyezve: "Variationes Praecipuae in Institutionem Inductae," *Ephemerides Liturgicae* 84 (1970), 233-40.
42. *Christian Celebration*, 52.
43. GI 7, DOL 1397.
44. GI 7, DOL 1397.
45. GI 60, DOL 1450.
46. Rama P. Coomaraswamy, *The Problems with the New Mass*, (Rockford, IL: TAN, 1990), 69-75; Arnaldo Xavier da Silveira, *La Nouvelle Messe de Paul VI: Qu'en Penseé?*, (Chiré-en-Montreuil, France: Diffusion de la Pensée Française, 1975), 99-124.
47. "Tradition und Fortschritt in der Liturgie," *Liturgisches Jahrbuch* 25 (1975), 218-9.
48. Carlo Braga, CM, "Punti Qualificanti della I. G. M. R.," a Jounel-ben, 243-261. Braga teológiai véleményét vis-à-vis a liturgia, lásd Anthony Cekada, *The Problems with the Prayers of the Modern Mass* (Rockford, IL: TAN, 1991).

BIBLIOGRÁFIA

Hivatalos szövegek és dokumentumok

- Documents on the Liturgy, 1963-1979: Conciliar, Papal and Curial Texts*, translated, compiled and arranged by International Committee on English in the Liturgy. Collegedville, MN: Liturgical Press, 1982.
- PAUL VI. Address to a general audience on the New Order of the Mass about to be introduced, 19 November 1969, DOL 1757-59.
- PAUL VI. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II Instauratum, auctoritate Pauli PP. VI Promulgatum: Ordo Missae*. Vatican: Polyglot Press, 1969.
- PAUL VI. *Missale Romanum... Pauli PP. VI Promulgatum*. First reprinting of 1970 edition. Vatican: Polyglot Press, 1971.
- SC DIVINE WORSHIP. *Presentatio Edita Instructione* of the changes introduced into the General Instruction of the Roman Missal, May 1970. DOL 1371.
- SC DIVINE WORSHIP. Declaration *Institutio Generalis Missalis Romani*, on the occasion of the second printing of the *Ordo Missae*, clarifying the General Instruction of the Roman Missal, 18 November 1969. Translated DOL 1368-70.
- SC DIVINE WORSHIP. *Institutio Generalis Missalis Romani*. 2nd edition, 26 March 1970. In Paul VI, *Missale Romanum... Pauli VI Promulgatum*, (1970) 19-92. Translated in DOL 1391-1731.
- SC DIVINE WORSHIP. "Variationes in 'Institutionem Generalem Missalis Romani' Inductae," *Notitiae* 6 (1970), 177-90.
- SC RITES (CONSILIUM). *Institutio Generalis Missalis Romani*. 1st edition. 6 April 1969. In Paul VI, *Missale Romanum... Pauli VI Promulgatum: Ordo Missae*, 13-76. Translated in DOL 1391-1731, with variants between 1975 *editio typica altera* and 1st edition provided in footnotes.

Egyéb források

- BRAGA, CARLO, CM. "Punti Qualificanti della I. G. M. R.," in Jounel, 243-261. [BUGNINI ANNIBALE, CM]. "Decima Sessio Plenaria 'Consilii,'" *Notitiae* 4 (1968), 180-4.
- BUGNINI, ANNIBALE, CM. *La Riforma Liturgica (1948-1975)*. Rome: Edizioni Liturgiche, 1983.
- BUGNINI, ANNIBALE, CM. "Ordo Missae et Institutio Generalis," *Notitiae* 5 (1969), 148-58.
- BUGNINI, ANNIBALE, CM. Report to the Medellin Conference of the Latin American Episcopate, 30 August 1968, *Revista Ecclesiastica Brasileira* 28 (1968), 628.

- CAVATERRA, EMILIO. *Il Perfetto del Sant' Offizio: Le Opere e I Giorni del Cardinale Ottaviani*. Milan: Nurnisia, 1990.
- CEKADA, ANTHONY. *The Problems with the Prayers of the Modern Mass*. Rockford, IL: TAN, 1991.
- COOMARASWAMY, RAMA P. *The Problems with the New Mass*. Rockford, IL: TAN, 1990.
- COUGHLAN, PETER. *The New Mass: A Timely, Useful and Intelligent Guide to the New Mass*. Washington, Cleveland: Corpus Books, 1969.
- CRICHTON, J. D. *Christian Celebration: The Mass*. London: Geoffrey Chapman, 1971.
- DAVIES, MICHAEL. *Pope Paul's New Mass. [The Liturgical Revolution, Volume Three]*. Dickinson, TX: Angelus Press, 1980.
- JOUNEL, PIERRE, et al., editors. *Liturgia Opera Divina ed Umana: Studi sulla Riforma Liturgica Offerti a S. E. Mons. Annibale Bugnini in Occasione del suo 70° Compleanno*. Roma: CLV Edizioni Liturgiche, n. d.
- LENGELING, EMIL JOSEF. "Tradition und Fortschritt in der Liturgie," *Liturgisches Jahrbuch* 25 (1975), 201-223.
- OTTAVIANI, ALFREDO, and Bacci, Antonio. *Bref Examen Critique du Nouvel "Ordo Missae"*. New edition with Italian text, edited and translated into French by M. L. Guérard des Lauriers, OP. Vailly-sur-Sauldre, France: Editions Sainte Jeanne d'Arc, 1983.
- PISTOIA, ALESSANDRO, CM. "Il 'Proemium' e le Modifiche della 'Institutio Generalis': Commento," *Ephemerides Liturgicae* 84 (1970), 241-8.
- DA SILVERA, ARNALDO XAVIER. *La Nouvelle Messe de Paul VI: Qu'en Pensee?*, translated into French by Cerbelaud Salagnac. Chiré-en-Montreuil, France: Diffusion de la Pensée Française, 1975.
- WAGNER, JOHANNES. "Zur Reform des Ordo Missae: Zwei Documente," in Jounel, 267-289.

AZ OTTAVIANI INTERVENCIÓ

A BÍBOROSOK LEVELE

ŐSZENTSÉGÉNEK

VI. PÁL PÁPÁNAK

1969. szeptember 25.

ALFREDO OTTAVIANI
ÉS
ANTONIO BACCI
BÍBOROSOK

RÓMA
1969. szeptember 25.

LEGSZENTEBB ATYÁNK!

Óvatosan megvizsgálván és mások vizsgálódásának is alávetvén az új miserendet (*Novus Ordo Missae*), amelyet a Bizottság a Szent Liturgiáról Szóló Konstitúció Implementálására szakértői készítettek elő, valamint hosszas imádság és reflexió után, Isten és Szentséged színe előtt kötelességünknek érezzük, hogy a következő megfontolásokat terjesszük elő:

1. A csatolt *Kritikai Tanulmány* válogatott püspökök, teológusok, liturgikus szakértők és lelkipásztorok munkája. Rövidsége ellenére a tanulmány elég világosan megmutatja, hogy a *Novus Ordo Missae* - tekintve annak egészen különböző értelmezések felé nyitott új elemeit, amelyeket implikál, illetve természetesnek vesz - mind egészében véve, mind pedig részleteiben, megdöbbentő elrugaszkodást jelent a mise katolikus teológiájához képest, ahogy az a Tridenti Zsinat 22. szesszióján megfogalmazást nyert. A rítus abban az időben véglegesen rögzített kánonjai leküzdhetetlen akadályt állítottak fel minden olyan eretnesség számára, amely a misztérium integritását veszélyeztetné.

2. Az előterjesztett pásztorális indokok, amelyek egy ilyen komoly szakítást hivatottak igazolni, még akkor is, ha ezek az indokok a doktrinális megfontolásokkal szemben megállnák a helyüket, nem tűnnek elégségesnek. A *Novus Ordo* újításai, és hogy mindaz, ami időtlen érték, csak kis szerepet kap benne - ha egyáltalán megvan még - könnyen meggyőződéssé változtathatja azt a bizonyos körökben már elterjedt gyanút, hogy a keresztények által mindig is vallott igazságokat meg lehet változtatni, illetve figyelmen kívül lehet hagyni anélkül, hogy hűtlenné váljünk a hitletételekhez, amit a katolikus hit megtartani köteles mindörökké. Az újkeletű reformok egyértelműen bebizonyították, hogy új változások a liturgiában nem vezethetők be anélkül, hogy a híveket összezavarnánk, akik már így is a türelmetlenség és hitük kétségbevonhatatlan elgyengülésének jeleit mutatják. A klérus legjobbjai között az eredmény a lelkiismeret gyötrelmes krízise, amelynek számtalan példája jut naponta tudomásunkra.

3. Biztosak vagyunk abban, hogy ezek a megfontolások, melyeket lelkipásztorok és nyájaik élő hangjai sarkallnak, visszhangra találnak majd Szentséged szívében, amely mindig oly gondos az egyház gyermekeinek lelki szükségéi iránt. Egy törvény mindig az emberek javát kell szolgálja, így ha egy törvény ártalmasnak bizonyul, akkor az embereknek meg van az a joga, sőt kötelessége, hogy megkérjék a törvényhozót, helyezze azt hatályon kívül.

Egy olyan időszakban tehát, amikor a hit tisztasága és az egyház egysége kegyetlen támadásokat szenved, s egyre nagyobb veszélyben van, amelyet Ön, Szentséges Atyánk, naponta és fájdalommal visszhangoz szavaiban, akkor mi a legőszintebben kérjük Szentségedet, ne fozson meg bennünket a lehetőségtől, hogy ezután is használhassuk V. Szent Piusz kikezdzhetetlen és gyümölcsöket termő *Missale*-jét, amelyet Szentséged is oly nagy becsben tart, s a melyet olyannyira szeret és tisztel az egész katolikus világ.

A. Card. Ottaviani
A. Card. Bacci

AZ OTTAVIANI INTERVENCIÓ

RÖVID KRITIKAI TANULMÁNY

AZ ÚJ MISERENDRŐL

1969. június 5.

RÓMAI TEOLÓGUSOK
EGY CSOPORTJA

I.

1967. októberében a Rómában összegyűlt Püspöki Szinódust megkérték, hogy mondjon ítéletet az akkor "irányadónak" vagy "normatívnak" nevezett mise kísérleti bemutatása felett.

Ez a mise, amit a Bizottság a Szent Liturgiáról Szóló Konstitúció Implementálására (Consilium) állított össze, nagyon komoly aggodalmakat váltott ki a jelenlévő püspökökben. A 187 szavazó között, a szavazás meglehetősen nemtetszést mutatott (43 negatív), sok lényegi fenntartást (62 fenntartásokkal igenlő szavazat) és négy tartózkodást.

A nemzetközi sajtó az előterjesztett miserend elutasításáról beszélt, amíg a katolikus sajtó "progresszív" szárnya mélyen hallgatott az eseményről. Egy jól ismert folyóirat, amelynek címettjei a püspökök, s amely az ő tanításukat hivatott tükrözni, így foglalta össze az új rítust:

A mise egész teológiájának világosabb kifejezését keresték. Lényegében azonban ahhoz a protestáns teológiához kerültek közelebb, amely a mise áldozati mivoltát akarta lerombolni.

Sajnos úgy találjuk, hogy ugyanez az "irányadó" mise lényegileg azonos formában jelent meg az új miserendben (*Novus Ordo Missae*), amelyet a *Missale Romanum* kezdetű apostoli konstitúció (1969. április 3.) léptetett érvénybe. Sőt úgy tűnik, hogy a szinódus óta eltelt két év alatt a püspökök nemzeti konferenciáinak véleményét (legalább is ebben a minőségükben) nem kérték ki.

Az apostoli konstitúció megállapítja, hogy az V. Szent Piusz által 1570. július 19-én bevezetett *Missale*, mely legnagyobb részében visszavezethető Nagy Szent Gergely idejére, sőt még korábbi antikvitásra¹, négy évszázadig szolgált alapul minden alkalommal, mikor a latin rítus papjai bemutatták a szentmise áldozatot. A konstitúció hozzáteszi, ez a világ minden területére elterjedt *Missale* "lelki táplálék bőséges forrása volt rengeteg ember számára Isten iránti áhítatukban." Ennek ellenére ugyanaz a konstitúció, amely végérvényesen eltörölné a régi *Missale* használatát, kijelenti, hogy a jelenlegi reform szükséges, mert "a keresztények között elterjedt és megerősödött egy mélységes érdeklődés a liturgia előmozdítása iránt."

Nyilvánvalónak tűnik, hogy ez a kijelentés komoly csúsztatást tartalmaz. Ha a keresztények kifejeztek egyáltalán valamit, az az a vágy volt (X. Szent Piusznak köszönhetően), hogy felfedezzék a liturgia igazi és halhatatlan kincseit. Soha és semmiikor sem kérték, hogy a liturgiát megcsonkítsák vagy megváltoztassák a könnyebb érthetőség érdekében. Valójában a hívők az egyedülálló és változatlan liturgia jobb megértését akarták, egy olyan liturgiáét, amelyet sohasem kívántak megváltoztatni.

Katolikusok mindenfelé, úgy papok mint világiak, szerették és tiszteletben tartották V. Szent Piusz Misekönyvét. Érthetetlen, hogy e *Missale* használata megfelelő vallási beavatás mellett, hogyan akadályozta volna a hívőket a teljesebb részvételben vagy a mélyebb megértésben. Hasonlóképpen lehetetlen megérteni, hogy a régi mise-

könyvet, mikor annak minden kiváló érdemét elismerik, miért kellene érdemtelennek ítélni a további használatra a hívők liturgikus áhítatának táplálásában.

Mivel az "irányadó" misét, ami most végleg bevezetésre került és új miserendként kötelezővé vált, a szinódus lényegében elvetette, mivel azt sohasem vetették alá a nemzeti püspöki konferenciák kollegiális ítéletének, és mivel a hívek (legkevésbé a missziós területeken) sohasem kérték a mise reformját, lehetetlen megérteni az okot erre a törvénykezésre, egy olyan intézkedésre, ami megdönti az egyház 4-5. század óta változatlan hagyományát. Mivel tehát nincs megfelelő indok e reform végrehajtására, úgy tűnik, a reform nélkülöz minden ésszerű érvet, amely igazolhatná vagy elfogadhatóvá tehetné azt a katolikus hívek számára.

A II. Vatikáni Zsinat valóban kérte, hogy "a szentmise rendjét úgy kell felülvizsgálni, hogy világosabban kitűnjék az egyes részek sajátos értelme és kölcsönös összefüggése, és hogy a hívek buzgó és tevékeny részvétele könnyebbé váljék."² Látni fogjuk, hogy a nemrégiben bevezetett *Ordo* mennyire felel meg a zsinat szándékainak, melyek immár fakuló emlékek csupán.

A *Novus Ordo* pontról-pontra haladó vizsgálata olyan nagy mértékű változásokat tesz nyilvánvalóvá, amelyek megerősítik az "irányadó" mise felett már kimondott ítéletet - mert az több ponton is tartalmaz olyan dolgokat, amelyek a legtöbb modernista protestáns szívét felvidítják.

II.

Kezdjük a mise definíciójával. Az új miserendet megelőző Általános Instrukció 7. cikkelyében a következő definíciót találjuk:

Az úrvacsora vagy mise Isten népének szent összejövetele illetve gyülekezete, amely a pap elnökletével, az Úr emlékezetének megünneplésére gyűlik egybe.³ Ezért Krisztus ígérete a legteljesebb értelemben az egyház helyi gyülekezetére alkalmazható: "Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük." (Mt 18,20).⁴

A mise definícióját így leredukálták egy közös "vacsora" szintjére, amely egy olyan kifejezés, amit az Általános Instrukció folyton ismételt.⁵

Az Instrukció továbbá e vacsorát gyülekezetként jellemzi, amely felett a pap elnököl, s amely az Úrról való megemlékezés a Nagycsütörtök eseményeinek felidézése által. Ez egyáltalán nem foglalja magában:

- A valóságos jelenlétet.
- Az áldozatbemutató valóságát.
- A konszekráló pap szentségi szerepét.
- Az eucharisztikus áldozat lényegből fakadó értékét, amely a gyülekezet jelenlététől független.⁶

Egyszóval az Instrukció definíciója nem foglal magában egyetlen olyan dogmatikus értéket sem, ami lényegileg hozzátartozna a szentmise fogalmához, s amelyeknek együttes alkalmazása adja a mise igazi definícióját. Itt a dogmatikus értékek tudatos elhagyása, az azokon való "túllépés", legalábbis gyakorlatban, azoknak tagadását vonja maga után.⁷

A 7. cikkely második része e veszélyes kétértelműséget még súlyosabbá teszi. Ez ugyanis megállapítja, hogy Krisztus ígérete ("Ahol ketten vagy hárman...") *legteljesebb értelemben* a gyülekezetre alkalmazható.

Az Instrukció tehát Krisztus ígését (ami csak Krisztus kegyelmeken keresztül megvalósuló lelki jelenlétére utal) minőségileg ugyanarra a szintre helyezi (kivéve annak nagyobb intenzitását) mint az Ő lényegi és testi valóságát a szentségi, eucharisztikus jelenletben.

Az Instrukció következő cikkelye felosztja a misét az Ige liturgiájára és az Eucharisztia liturgiájára, valamint hozzáteszi, hogy az "Úr Igéjének" asztalát és "Krisztus Testének" asztalát a misében azért készítik elő, hogy a hívek "tanítást és ételt" kapjanak.

Amint azt később látni fogjuk, ez a kifejezés helytelenül kapcsolja össze a mise két részét, mintha azok egyenlő szimbólikus értékkel rendelkeznének.

Az Instrukció sok különböző nevet használ a szentmisére:

- Krisztus és Isten népének cselekménye.
- Úrvacsora vagy mise.
- Húsvéti vacsora.
- Közös részesedés az Úr asztaláról.
- Eucharisztikus ima.
- Az Ige liturgiája és az Eucharisztia liturgiája.

Mindezek a kifejezések elfogadhatók relatív értelemben, de amikor kizárólagosan és abszolút módon használják őket, amint itt is szerepelnek, akkor ezeket el kell utasítani.

Nyilvánvaló, hogy a *Novus Ordo* "megszállottan" hangsúlyozza a mise "vacsora" és "megemlékezés" jellegét a keresztdozat vértelen megújítása helyett.

Az Instrukció azon kifejezése is pontatlan, miszerint a mise "a szenvedésről és a feltámadásról való megemlékezés." A mise valójában az egyedülálló áldozatról való megemlékezés, amely magában is megváltó erejű, míg a feltámadás az a gyümölcs, amely az áldozat eredménye.⁸ Látni fogjuk, hogy ilyen és hasonló kétértelműségek felbukkannak mind a konzekrációs formulában, mind pedig a *Novus Ordo* egészében.

III.

Most a mise céljai illetve szándékai felé fordítjuk figyelmünket, s afelé, hogy mit valósít meg a természetfeletti rendben.

1. Végső (legfőbb) cél. A szentmise végső célja a dicséret áldozatának bemutatása a Legszentebb Szentháromságos Istennek. Ez a cél egybeesik a Megtestesülés elsődleges céljával, amit Krisztus maga nyíltan megvallott: "Ezért mondta, mikor a világba jött: áldozatot és ajándékot nem akartál, de testet alkottál nekem."⁹

Az új miserendből ez a cél eltűnt:

- A felajánlásból, ahonnan az imádság "Fogadd el Szentháromság ezt az áldozati adományt" ki lett törölve.
- A szentmise záró részéből, ahonnan a Szentháromságot megtisztelő imádság, a "Fogadd el szívesen Szentháromság odaadó szolgálatomat" tűnt el.
- A prefációból, mert a Szentháromság prefációja, ami korábban minden évközi vasárnapra elő volt írva, mostantól kezdve csak Szentháromság vasárnapon kerül használatra.

2. Rendes (általános) cél. A mise általános célja engesztelő áldozat bemutatása - Isten kiengesztelése az elkövetett bűnökért.

Ez a cél is kompromisszum áldozata lett. Az élők és holtak bűnei elengedésének hangsúlyozása helyett az új rítus a jelenlévők táplálását és kiengesztelődését tartja fontosnak.¹⁰

Az utolsó vacsorán Krisztus megalapította az Oltáriszentséget, és benne áldozatként örököül hagyta önmagát, hogy magával mint áldozattal egyesítsen minket. De a szentségi áldozatnak ez az aktusa az Oltáriszentség magunkhoz vétele előtt történik, és teljes megváltó értéket képvisel már áldozás előtt is a kálváriai véres áldozattal való egysége erejéből. Ennek a bizonyítéka az is, hogy a misét hallgatók nincsenek kötelezve az áldozatból való szentségi részesülésre.¹¹

3. Immanens (bennfoglalt) cél. A szentmise immanens célja alapvetően áldozat felajánlása.

Lényeges, hogy az áldozat, bármilyen természetű is, kedves és elfogadható legyen Isten számára. Az áteredő bűn miatt azonban Krisztus áldozatán kívül semmilyen áldozat sem lehet a maga erejéből kedves és elfogadható Istennek.

A *Novus Ordo* megváltoztatja az áldozati felajánlás természetét azáltal, hogy ajándékok egyfajta kölcsönös kicserélésévé alakítja azt át Isten és ember között. Az ember kenyeret hoz, s Isten ezt az élet kenyerévé változtatja, az ember bort hoz, s azt Isten a mi "lelkünk italává" lényegíti át.

Áldott vagy Urunk, mindenség Istene, mert a Te bőkezűségedből kaptuk a kenyeret (a bort). Felajánljuk neked mint a föld (szőlőtő) termését és az emberi munka gyümölcsét. Ebből lesz számunkra az élet kenyere (lélek itala).¹²

A kifejezések "élet kenyere" és "lélek itala" természetesen rendkívül homályosak, hiszen bármit jelenthetnek. Újra a már említett alapvető kétértelműségnél kötötünk ki: a szentmise új definíciója szerint Krisztus csupán lelkileg jelenvaló közöttünk; a kenyér és a bor csak lelkileg és nem lényegileg változnak át.¹³

A ajándékok felajánlásában hasonló kétértelműség (*equivocatio*) jelenik meg. A régi felajánlás tartalmazott két magasztos imát, a "Deus qui humanae" és az "Offerimus tibi" kezdetűt:

- Az első, melyet a pap a kehely előkészítésekor mondott, így kezdődik: "Isten, ki az emberi természet méltóságát csodálatosan megalkottad és még csodálatosabban megújítottad..." Ez az ima emlékezetbe idézte az emberiség ártatlanságát Ádám bukása előtt, és kiváltását a bűnből Krisztus vére árán, valamint összegezte az áldozatbemutatás történetét Ádámtól napjainkig.
- A második ima, amely a kehely felajánlását kísérte, magában foglalja a bűnökért járó engesztelés gondolatát. Istenhez könyörög irgalomért, és kéri, hogy az ajándék "...az egész világ üdvösségéért mint édes illat szálljon fel Isteni Felséged színe elé." Amint az első ima, ez is csodálatosan kihangsúlyozza az áldozatbemutatás történelmét (*economia*).

Az új miserendben egyik imát sem találjuk meg. Az eucharisztikus imákban az ismételt kérések Isten felé, hogy fogadja el az áldozatot, ugyancsak ki lettek törölve, ezért nincs immár semmilyen nyilvánvaló megkülönböztetés emberi és isteni áldozat között.

Elmozdítván a sarokkövet, a reformátoroknak fel kellett állítaniuk valamilyen állványzatot. Amint megszabadultak a mise valódi céljaitól, szükség volt azoknak mondvacsínált célokkal való behelyettesítésére. Ez arra készítette őket, hogy olyan dolgokat vezessenek be, amelyek a hívek és a pap egységét illetve a hívek közötti egységet hangsúlyozzák. Ez olyan nevetséges kísérletekhez vezetett, melyekben megpróbálták a szegények illetve az egyház részére tett felajánlások gondolatát ráerőltetni az engeszteléseként felajánlott áldozatra.

A bemutatásra szánt áldozat egyedülállóságát ezzel teljesen eltörölték. A Krisztus áldozatában való részvétel így átalakul egyfajta filantróp, emberbaráti gyűléssé illetve szeretet-lakomává.

IV.

Most az áldozat lényegét tesszük megfontolás tárgyává. Az új miserend már nem fejezi ki nyíltan a kereszt misztériumát. Azt elhalványítja, s a hívek számára átérezhetetlenné teszi.¹⁴ Íme a főbb okok:

1. Az "eucharisztikus ima" kifejezés értelme. Az "eucharisztikus ima" jelentése a *Novus Ordo* szerint a következő:

Az egész gyülekezet Krisztushoz csatlakozik elismervén, hogy Isten nagy dolgokat művelt, és felajánlván az áldozatot.¹⁵

Milyen áldozatra történik itt utalás? Ki ajánlja fel az áldozatot? Ezekre a kérdésekre nem kapunk választ.

Az Instrukció által felállított definíció így redukálja le az eucharisztikus ima szerepét:

Az egész szertartás központja és csúcsa kezdődik el: az *eucharisztikus ima*, a *hálaadás és a megszentelés imája*.¹⁶

Az ima hatásai itt átveszik az ima okának helyét.

Az okokról persze egy szó sem esik. Az áldozat felajánlásának célja kifejezetten meg van fogalmazva a régi rítus *“Fogadd el Szentháromság ezt az áldozati adományt”* kezdetű imájában, amelyet kiiktattak, és semmivel sem helyettesítettek. A formula megváltoztatása a tanítás megváltoztatására enged következtetni.

2. A valóságos jelenlét szerepének eltörlése. Az indok, amiért az áldozat (*Sacrificium*) többé nincs kifejezetten megemlítve, egyszerű: A valóságos jelenlét központi szerepét eltörölték. Kiemelték arról a helyről, amit eddig a régi liturgiában elfoglalt.

Az Általános Instrukcióban a valóságos jelenlét csak egyszer van megemlítve, akkor is csak a lábjegyzetben, ami egyben az egyetlen utalás is a Tridenti Zsinat tanítására. A szövegkörnyezet itt is a táplálék jelleget hangsúlyozza ki.¹⁷ Krisztus valóságos és folytonos jelenléte az átlényegült színekben, Test és Vér, lélek és Istenség, sohasem kerül említésre. A *transubstantiatio* kifejezést teljesen figyelmen kívül hagyják.

A felajánlás Szentlelket segítségül hívó imája, a *“Jöjj Megszentelő”* ugyancsak ki lett iktatva azzal a kéréssel együtt, hogy a Szentlélek szálljon az ajándékokra, hogy újra megvalósítsa az isteni jelenlét csodáját, csakúgy, ahogy annak idején beárnyékolta erejével Mária szűzi méhét. Ez az elhagyás egyike a számtalan valóságos jelenlétet érintő hallgatólagos és szisztematikus tagadásnak illetve degradációnak.

Végül lehetetlen hallgatnunk arról, hogy a valóságos jelenlétet kifejező rituális gesztusok és formák megváltoztak illetve el lettek törölve. A *Novus Ordo* megszüntette a következőket:

- Térdhajtásokat. Mindössze három térdhajtás maradt meg a pap számára, és néhány kivételtől eltekintve egy a hívek számára a konszekráció pillanatára.
- A pap ú.n. kánoni (hüvelyk és mutató) ujjainak purifikációját a kehely felett.
- A pap kánoni ujjainak megőrzését a profán dolgok érintésétől a konszekráció után.
- A szent edények purifikációját, amit immár nem azonnal és a korporálén kell elvégezni.

- A kehely tartalmának védelmét a pallával.
- A szent ruhák belső díszítését.
- Az elmozdítható oltárok ünnepélyes felszentelését.
- Megszentelt oltárkövek és szentek ereklyéinek beépítését az elmozdítható oltárokba, vagy az "asztalokba" (*mensa*), ahol a mise ünneplése felszentelt helyen kívül történik. (Ez utóbbi egyenesen a magánházaknál megrendezett "eucharisztikus vacsorákhoz" vezet.)
- A három rétegű oltárterítő használatát, amit most egyre redukáltak.
- A hálaadás térden állva végzését, amit most a pap és a nép ülve elvégzett hálaadásának groteszk képe váltott fel, amely logikus következménye az állva történő áldozásnak.
- Minden ősi időkből származó intézkedést arra az esetre, ha a Szentostya leesik, s amelyet most egyetlen, majdnem szarkasztikus előírás váltott fel: "Tisztelettel vegyék fel."¹⁸

Mindezek az eltörülő intézkedések kihangsúlyozzák, hogy a valóságos jelenlétbe vetett hitnek milyen vérlázító módon a bennfoglalt tagadás jutott osztályrészül.

3. A főoltár szerepe. Az oltár majdnem minden egyes alkalommal *asztalként* van megnevezve¹⁹: "...az oltár vagy az Úr asztala, ami az egész eucharisztikus liturgia középpontja."²⁰ Az oltárt most el kell mozdítani a faltól, hogy azt a pap körbe tudja járni, s így a néppel szemben is ünnepelhesse a szentmisét.²¹ Az Instrukció szerint az oltárt középre kell építeni, hogy figyelmünk önkéntelenül is arra irányuljon. Ha ezt a cikkelyt összehasonlítjuk egy másikkal, akkor úgy tűnik, hogy az Oltáriszentség őrzése a miséző oltáron kizárt.²² Ez a misét bemutató papban jelenvaló Főpapnak és Krisztus szentségi jelenlétének helyrehozhatatlan elválasztását fogja eredményezni. Ezt megelőzően ez egy és ugyanazon jelenlét volt.²³

Az Instrukció azt ajánlja, hogy az Oltáriszentséget egy félreeső helyen őrizték a személyes imádság számára, elkülönítve, mintha az valamiféle ereklye lenne. Így ha valaki belép egy templomba, figyelme nem a tabernákulumra irányul, hanem egy lemeztelenített asztalra. Újra látjuk, hogy a privát lelki élet felváltja a liturgikus lelkiséget, *oltár áll fel oltár ellen.*

Az Instrukció biztatása szerint az áldozáshoz használt Szentostyákat ugyanazon a szentmisén kell konszekrálni. Ugyancsak ajánlatos egy nagy ostya használata²⁴, hogy a pap ezt megoszthassa a hívekkel.

Mindig ugyanannak a lekicsinylő magatartásnak vagyunk tanúi, mind a tabernákulummal, mind pedig minden misén kívüli eucharisztikus pietással szemben. Ez új és erőszakos támadást jelent arra a hitre nézve, hogy a valóságos jelenlét megmarad mindaddig, míg a konszekrált színek jelen vannak.²⁵

4. A konszekrációs formulák. A régi konszekrációs formula szakramentális jellegű volt, nem csupán narratív (elbeszélő). Ezt leginkább három dolog biztosította:

A. HASZNÁLT SZÖVEG. A régi *Missale* konszekrációjához nem a Szentírás szóról-szóra átvett formuláját használták. Szent Pál szavai "*a hit titka*" a szövegbe került

mint a pap hitének közvetlen kifejezése abban a misztériumban, amit az egyház jelenvalóvá tesz a hierarchikus papságon keresztül.

B. TIPOGRÁFIA ÉS KÖZPONTOZÁS. A régi misekönyvben egy pont és egy új bekezdés választotta el e szavakat *“Vegyétek és egyetek ebből mindnyájan”* a konzekrációs formulától *“Ez az én Testem”*. A pont és az új bekezdés jelölte az átmenetet egy csupán narratív módból egy konzekrációs és affirmatív módba, ami az igazi szentségi cselekedet sajátja.

A régi Római Misekönyvben található konzekráció szavai továbbá nagyobb betűkkel és középen voltak nyomtatva. Gyakran különböző színű nyomdafestéket használtak.

Mindezek nyilvánvalóan elválasztották a szavakat egy csupán történelmi kontextustól, s azokat úgy állították össze, hogy a konzekrációs formulának illendő és önálló értéket biztosítsanak.

C. ANAMNÉZIS. A régi Római Misekönyvben a konzekrációt ezek a szavak követik: *“Valahányszor ezt cselekszitek, az én emlékezetemre cselekedjétek.”* Ez a megfogalmazás nem csupán Krisztus emlékezetére utal vagy egy múltbéli cselekedetre, hanem arra is, hogy Krisztus itt és most cselekszik. Ez meghívás nemcsak Krisztus személyének vagy az utolsó vacsora eseményeinek felidézésére, hanem arra is, hogy az egyház megtegye azt, amit Ő tett, s úgy, ahogy Ő tette.

A *Novus Ordo*-ban Szent Pál szavai *“Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”* váltják fel a régi formulát, s ezt majd naponta hirdetik a híveknek népnyelven. Ez elkerülhetetlenül arra ösztönzi a hallgatókat, hogy Krisztus emlékezetére úgy összpontosítsanak, mint az eucharisztikus cselekvés középpontjára, nem pedig annak kezdetére. Így a megemlékezés (*anamnesis*) gondolata hamarosan felváltja a mise hagyományos értelmezését, mely szerint a mise szentségi cselekvés.²⁶

Az Általános Instrukció még inkább hangsúlyozza a narratív módot, amikor a konzekrációs formulát *“megalapító elbeszélésként”*²⁷ írja le, s amikor hozzáteszi: *“Az egyház a Krisztustól kapott parancs beteljesítéseként...tartja meg ezt a megemlékezést.”*²⁸

Mindez megváltoztatja a konzekráció szavainak *modus significandi*-ját, vagyis azt a módot, ahogy azok megmutatják és jelzik az éppen megtörténő szentségi cselekvést. A pap most úgy mondja a konzekrációs formulát, mint egy történelmi elbeszélés részét, ahelyett, hogy Krisztus képviselőjeként egy pozitív ítéletet mondana: *“Ez az én Testem.”*²⁹

Ráadásul a hívek ú.n. megemlékező akklamációja a konzekrációt követően: *“Halálodat hirdetjük...míg el nem jössz”* ugyancsak elhomályosítja az *“itt és most”* megvalósult jelenlétbe vetett hitet az utolsó ítéletre és Krisztus második eljövételére történő utalással. Mindenféle szünet nélkül a közösség megvallja Krisztus eljövételét az idők végén, pont abban a pillanatban, amikor Krisztus lényegileg jelen van az oltáron, mintha Krisztus valódi eljövetele csak az idők végezetekor történne meg, s nem ott az oltáron.

A második választható akklamáció ezt még erősebben kiemeli:

Valahányszor esszük ezt a kenyeret és iszunk ebből a kehelyből, halálodat hirdetjük, Urunk, amíg el nem jössz.

Két teljesen különböző valóság ilyenén egymás mellé helyezése - áldozat és étkezés, valóságos jelenlét és Krisztus második eljövetele - a zavaros kétértelműség új magaslatait jelzik.³⁰

V.

Most azt a kérdést vizsgáljuk meg, hogy ki mutatja be az áldozatot. A régi rítusban ezek sorrendben a következők voltak: Krisztus, pap, egyház és a hívek.

1. A hívek szerepe az új rítusban. Az új rítusban a híveknek kijelölt szerep autonóm, abszolút, és ezért teljesen hamis. Ez egyértelmű nemcsak a mise új definíciójából ("szent összejövetel vagy gyülekezet"), hanem az Általános Instrukció azon megjegyzéséből is, hogy a pap bevezető köszöntése az Úr jelenlétét hivatott közölni az összegyűlt közösségnek.

Akkor köszöntése által a pap kinyilvánítja az összegyűlt közösségnek, hogy az Úr jelen van. Ez a köszöntés és a válasz kifejezi az egybegyűlt egyház misztériumát.³¹

Vajon ez Krisztus igazi jelenléte? Igen, de csak lelki jelenlét. Az egyház misztériuma? Nyilvánvaló. De csak annyiban, amennyiben a közösség megmutatja s kéri Krisztus jelenlétét.

Ezt a teljesen új értelmezést újra és újra kihangsúlyozva látjuk:

- A már-már rögeszmés utalások a mise közösségi jellegére.³²
- A sohasem hallott megkülönböztetés "*mise kongregációval*" és "*mise kongregáció nélkül*" között.³³
- A hívek könyörgésének leírása mint olyan része a misének, ahol a hívek papi hivatalukat gyakorolván az egész emberiség javára közbenjárnak.³⁴ A hívek "papi hivatala" egyenértékűként jelenik meg, mintha önálló lenne, azáltal, hogy a papnak való alárendeltséget nem említik, aki mint felszentelt közvetítő, a hívek könyörgéseit Istennek bemutatja a misekánon alatt.

A *Novus Ordo* III. eucharisztikus imája ezt a fohászt intézi az Úrhoz:

Népet gyűjtesz magad köré szüntelen, hogy napkelettől napnyugatig tiszta áldozatot mutasson be néked.

A mondat célirányosságot kifejező szerkezete *“azért, hogy”* azt a benyomást kelti, mintha *nem a pap, hanem a hívek* jelentenék a szentmise bemutatásának elengedhetetlen elemét. Mivel még itt sem tisztázódik, hogy ki mutatja be az áldozatot, a nép maga jelenik meg, mint aki *önálló papi hatalommal* rendelkezik.³⁵ Ebből kiindulva egyáltalán nem lenne meglepő, ha nemsokára maguk a hívek is csatlakoznának a paphoz a konszekráció szavainak kiejtésében. Valójában ez már meg is történt néhány helyen.

2. A pap szerepe az új rítusban. A pap szerepe minimalizálva van, megváltozott és meghamisított:

- A néppel való kapcsolatában. Most már csupán elnöklő vagy testvér, nem pedig felszentelt szolga, aki a misét *in Persona Christi* mutatja be.
- Az egyházzal való kapcsolatában. A pap csupán egy a tagok között, akit kiválasztottak a nép közül. Az Általános Instrukció az epiklézissel foglalkozó részében egyértelműen az egyháznak tulajdonítja a kéréseket.³⁶ A pap szerepe törölve.
- A misét kezdő új bűnbánati részben a *Confiteor* kollektívává vált, ezért a pap már nem bíró, tanú és közbenjáró Isten előtt. Így logikus, hogy a pap többé nem mondja, hiszen eltörölték, a *Confiteor*-t követő feloldozó imát. A papot integrálták testvérei közösségébe, még a kongregáció nélküli misén segédkező ministráns is testvérének nevezi a papot.
- Korábban a pap áldozása elvált a hívek áldozásától. A *Novus Ordo* eltörölte ezt a fontos megkülönböztetést. Ez volt az a pillanat, mikor Krisztus, az Örök Főpap, és a pap, aki Krisztus személyében cselekszik a legbensőségesebb egységet átélték, s amikor az áldozat beteljesedett.
- Egyetlen szó sem esik továbbá a pap áldozatbemutatói hatalmáról, konszekrációs cselekedetéről, vagy arról, hogy közvetítőként őáltala valósul meg az eucharisztikus jelenlét. A pap kevéssel tűnik többnek egy protestáns lelkésznel.
- Azáltal, hogy eltörölték illetve választhatóvá tették egyes liturgikus ruhadarabok használatát - néhány esetben csak egy albát és stólat kívánnak meg³⁷ - az új rítus további intézkedésekkel gyengítette a pap Krisztushoz való hasonlóságát. A pap többé nem öltözik Krisztus teljes erejébe. Csupán egy *“előléptetett”* személy, akit az egy-két megmaradt jel alig különböztet meg a tömegtől.³⁸ *“Egy kicsivel több másoknál”* - szól egy modern domonkos definíciója.³⁹ Mint amikor oltárt állítottak fel oltár ellen, a reformátorok elválasztották azt, ami egységben volt: Krisztus egyetlen papságát az Isteni Igétől.

3. Az egyház szerepe az új rítusban. Végül az egyház pozíciója Krisztussal való kapcsolatában. Egyetlen alkalommal - a kongregáció nélkül bemutatott szentmisével kapcsolatban - ismeri el az Általános Instrukció, hogy a mise *“Krisztus és az egyház cselekedete.”*⁴⁰

A kongregációval bemutatott szentmise esetében azonban csak *“Krisztus emlékezetéről”* és a *“jelenlévők megszenteléséről”* esik szó. Eszerint a celebráns pap: *“Egyesíti a népet önmagával az áldozat felajánlásában Krisztus által, a Szentlélekben, az Atyának”*⁴¹ - ahelyett, hogy a nép egyesíti magát Krisztussal, aki felajánlja Önmagát a Szentlélek által az Atyának.

Ebben a kontextusban a következőket kell megjegyeznünk:

- Sokszor elhagyták a kifejezést *“Krisztus a mi Urunk által”*, ami egy olyan formula, amely biztosítja, hogy Isten meghallgatja az egyház imáit minden időben.⁴²
- Mindent átjár az ú.n. *“pászkaizmus”* (vagy húsvétizálás) - a húsvétnek és a feltámadásnak rögeszmés túlhangsúlyozása - mintha semmilyen más aspektusa nem lenne a kegyelem közvetítésének, amelyek bár különbözőek, azért ugyanolyan fontosak.
- Furcsa és kétséges az új rítus eszkatologizmusa is, Krisztus második eljövetele nének és az idők végének túlhangsúlyozása, amely a kegyelemközvetítés állandó és örökkévaló valóságát leredukálja egy az idő határain belüli valóságra. Mi Isten vándorló népéről hallunk, zárandók egyházzól - egy egyházzól, ami már nem a sötétség erőivel küzdő egyház (*ecclesia militans*), hanem egy olyan nép, amely elvesztette kapcsolatait az örökkévalósággal, és egy pusztán evilági képzelte jövő felé masírozik.

A IV. eucharisztikus imában az egy, szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházat alázták meg azzal, hogy kihagyták a római kánon könyörgését *“a katolikus és apostoli hit minden igaz követőjéért.”* Ez most csupán *“mindenki, aki őszinte szívvel keres Téged.”*

A kánon halottakról való megemlékezését már nem azokért ajánlják fel, akik *“A hit jelével költöztek el tőlünk”*, hanem egyszerűen csak azokért, akik *“Krisztus békéjében hunytak el”*. Ehhez a csoporthoz, az egyház egységének és láthatóságának további kompromisszumaként, a IV. eucharisztikus ima hozzáteszi azoknak nagy csoportját, *“akiknek hitét egyedül Te ismered.”*

A három új eucharisztikus ima egyike sem tesz említést az elhunyt lelkek szenvedő állapotáról, egyik sem tartalmaz külön megemlékezést az elhunytak számára. Mindez szükségképpen *aláássa a hitet az áldozat engesztelő és megváltó természetében.*⁴³

Keresztül-kasul deszakralizáló hatású elhagyások rontják le az egyház misztériumát. Mindenekelőtt figyelmen kívül hagyják az egyház szent hierarchikus természetét. Az új kollektív *Confiteor* második része az angyalokat és a szenteket névtelenségre ítéli, első részében pedig, Szent Mihály Arkangyal személyében, megszűntek bírák és tanúk lenni.⁴⁴ A II. eucharisztikus ima prefációjából - s ez példa nélkül való - eltűntek a különböző angyali hierarchiák. Ugyancsak eltűnt a régi kánon harmadik imádságából azoknak a szent pápáknak és mártíroknak emlékezete, akiknek érdemeire a római egyházat alapozták. Kétségtelen, hogy ezek a szentek voltak azok, akik azt az apostoli hagyományt megőrizték és továbbadták, ami így Szent Gergely pápa uralkodása alatt a római misében kiteljesedett. A *Miatyánk* után álló *Libera nos* kezdetű imából kihagyták a Szent Szűzet, a szent apostolokat és minden más szentet, akiknek közbenjárását immár veszélyben sem keressük többé.

A római kánont kivéve a *Novus Ordo* mindenhol nélkülözi nemcsak a római egyház alapítói, Péter és Pál apostolok, neveinek említését, hanem minden más apostol nevét is, akik alapjait jelentik az egy, szent és katolikus egyháznak. A szentek neveinek ez a megengedhetetlen elhagyása, amely a három új eucharisztikus imára is jellemző, az egyház egységét veszélyezteti.

Az új miserend még a szentek közösségének dogmáját is megtámadja azáltal, hogy eltörli az *“Úr legyen veletek”* köszöntéseket, mikor a misét a pap egyedül mondja. Szintén eltörli az *“Ite missa est”* elbocsátást, még akkor is, ha a misét ministráns jelenlétében mutatják be.⁴⁵

A kettős *Confiteor* a mise elején azt volt hivatva megmutatni, hogy a pap Krisztus szolgájaként beöltözve és mélyen meghajolva, elismerte méltatlanságát mind magasztos hivatásához, mind pedig a hatalmas misztériumhoz, amit bemutatni készül. A *“Kérünk, Urunk, vedd el vétkeinket”* kezdetű imádságban, a pap elismerte méltatlanságát a Szentek Szentjébe való belépésre, s egyben azoknak a szenteknek és mártíroknak közbenjárására bízta önmagát a *“Kérünk Téged, Urunk, hogy szentjeidnek”* kezdetű imával, akiknek ereklyéit az oltárba építették. Mindkét imát eltörölték. Amit a fentiekben a kettős *Confiteor* és az áldozás rítusáról megállapítottunk, itt is pont úgy érvényes.

Az áldozatbemutatás külső jelei, amelyek az áldozat szentségét jelölték, szintén áldozatul estek az újítások profanizációjának. Például érdemes megfontolni az új előírásokat a templomon kívüli mise bemutatásának esetére vonatkozóan: egy egyszerű asztal, nem tartalmazván sem oltárkövet, sem pedig ereklyéket, egyetlen terítővel letakarva, elegendőnek ítéltetett ahhoz, hogy oltár legyen a Legszentebb Áldozathoz.⁴⁶ Itt is alkalmazható mindaz, amit eddig a valódi jelenléttel kapcsolatban megjegyeztünk - az étkezés és áldozati vacsora elválasztása a valóságos jelenléttől.

A deszakralizációs törekvések a következő változásokban teljesednek ki: a felajánlási processzió új és groteszk formájában, a *“rendes, átlagos”* kenyérre történő utalásban kovásztalan kenyér helyett, s abban az engedményben, hogy ministránsok, sőt laikusok is kezelhetik a szent edényeket.⁴⁷ Ráadásul kialakul a templomban egy olyan légkör is, ami a figyelmet elvonja: szüntelen jövés-menése a papoknak, diákonosoknak, szubdiákonosoknak, a kórusnak, a kommentátoroknak - a pap maga is kommentátorrá válik, hiszen állandó biztatást kap arra, hogy elmagyarázza, mit készül tenni - , a lektoroknak (férfiaknak és nőknek), a ministránsoknak és laikusoknak, akik az ajtóban üdvözlik a híveket és helyükre kísérik őket, amíg mások az ajándékokat készítik elő. Továbbá egy olyan időszakban, amikor a Szentíráshoz való visszatérést szajkózzák szüntelen, az Ószövetség és Szent Pál tanúsága ellenére, s az egyház történetében először, nők kapnak megbízást a Szentírás olvasására és arra, hogy *“más szolgálatokat lássanak el a szentélyen kívül.”*⁴⁸ Végezetül túlhangsúlyozzák a koncelebrációt is, ami végeredményben lerontja majd a papok eucharisztikus lelkeségét azáltal, hogy elhomályosítja Krisztus, az egyedüli Főpap és Áldozat alakját, mivel azt a koncelebrálók kollektív jelenlétebe olvasztja.⁴⁹

VI.

A fentiekben a *Novus Ordo* azon pontjainak rövid tanulmányozására korlátoztuk figyelmünket, amelyek a legkomolyabb eltérést mutatták a mise katolikus teológiájától. Megjegyzéseink a tipikusnak mondható eltéréseket érintették. Egy teljes értékű

tanulmány az új rítus szövegeiben, rubrikáiban, instrukcióiban fellelhető buktatókról, veszélyekről, pszichológiai és lelki értelemben romboló elemekről hatalmas munkát kívánna meg.

Csupán futó pillantást vetettünk a három új eucharisztikus imára, mivel azokat már sokszor és mérvadóan alávetették kritikai megjegyzéseknek. Rövidsége miatt a második kánon azonnal felháborodást okozott a hívek között.⁵⁰ Már többen megjegyezték erről az eucharisztikus imáról, hogy egy olyan pap, aki már nem hisz sem az átlényegülésben, sem a mise áldozati jellegében, teljesen nyugodt lelkiismerettel lenne képes azt imádkozni, sőt egy protestáns lelkész is alkalmazni tudná úrvacsoráihoz.

Az új misekönyvet úgy mutatták be Rómában, mint a "lelkipásztori munka bőséges forrását", olyan szöveget, ami "inkább pásztorális mint törvénykező", s amit a püspökök nemzeti konferenciái saját körülményeik szerint saját népeik "lelkéhez" tudnak igazítani. Ettől kezdve az új Istentiszteleti Kongregáció első szekciója lesz felelős a liturgikus könyvek publikációjáért és *állandó revíziójáért*.

Ezt a gondolatot nemrégén a német, svájci és osztrák liturgikus intézetek folyóiratai is visszhangozták:

A latin szövegeket most le kell fordítani a különböző nemzetek nyelveire. A "római stílust" hozzá kell igazítani minden helyi egyház sajátosságaihoz. Azt, amit valaha időtlenként fogtak fel, most át kell emelni a konkrét szituációk változó kontextusába, valamint az egyetemes egyház és számtalan részegyházának állandóan változó folyamába.⁵¹

A *Novus Ordo Missae*-t életbe léptető apostoli konstitúció maga adja meg a halálos döfést az egyház egyetemes nyelvének, amikor - a II. Vatikáni Zsinat kifejezett szándéka ellenére - félreérthetetlenül kijelenti, hogy "különböző nyelvek nagy változatoságában, egy (?) és ugyanaz az imádság fog tömjénnél édesebben felszállni az égbe."

A latin nyelv trónfosztását tehát ténykérdésként kezelhetjük. Ezt a gregorián zene fogja követni - holott a gregoriánt a II. Vatikáni Zsinat a római liturgia meghatározó ismertetőjegyeként írta le, s kijelentette, hogy "ennek kell elfoglalnia az első helyet"⁵² - , hiszen szabad kezét adtak többek között az *Introitus* és a *Graduale* szövegeinek megválasztásában.

Mindebből nyilvánvaló, hogy az új rítus pluralisztikus, kísérletező jellegű, valamint időhöz és helyhez kötött. Miután az imádás egységét egyszer s mindenkorra összezüzták, milyen alapja lesz az azt kísérő hit egységének, amit eddig kompromisszum nélkül kellett védelmeznünk? Egyértelmű, hogy az új miserendnek nem áll szándékában a Tridenti Zsinat tanítását képviselni. De ehhez a hithez a katolikus lelkiismeret mindörökké kötve van. Ezért az új miserend érvénybe léptetése után, egy igaz katolikusnak tragikus választással kell szembenéznie.

VII.

Az apostoli konstitúció kifejezetten említi azt a liturgikus és doktrinális gazdagságot, amelyet a *Novus Ordo* a keleti egyházaktól kölcsönöz. Az eredmény azonban oly távol áll a keleti liturgiák lelkületétől, s azzal valójában oly ellentétes, hogy a keleti rítusú keresztényeket az elrémíti és megbotránkoztatja.

Melyek is ezek az ökumenikus kölcsönzések? Alapvetően a több eucharisztikus ima (*anaphora*) bevezetése - amelyek egyike sem közelíti meg a keleti anafórák összetettségét és szépségét - , a két szín alatti áldozás engedélyezése és a diákónusok használata.

Ezzel szemben az új miserend mindazokat az elemeket eltörölte, amelyek a római liturgiát a keleti rítusokhoz közel hozták.⁵³ Egyben elhagyván eltéveszthetetlen és ősi római karakterét, a *Novus Ordo* elveti mindazt, ami lelkiségében saját értéke volt. Ezeket az elemeket pedig behelyettesítette olyanokkal, amelyek a protestáns szertartásokhoz vitték közelebb, ráadásul azokhoz, amelyek nem is a legtöbb közöséget mutatják a katolikus liturgiával. Ezek az új elemek lealacsonyítják a római liturgiát, s ez még inkább elidegenít bennünket a keleti egyházaktól, mint azt tették az új miserendet megelőző reformok is.

“Kárpótlásul” az új liturgia kielégíti majd azokat a csoportokat, akik a hitehagyás szélén táncolnak, s akik e példa nélküli lelki hanyatlásban tovább rombolják az egyházat azzal, hogy megmérgezik az egyház szervezetét, és aláássák doktrinális, liturgikus, morális és fegyelmi egységét.

VIII.

Ahogy azt a jelenlegi apostoli konstitúció is felidézte, V. Szent Piusz a katolikus hívek közötti egység eszközeként állította össze Missale-ját. A Tridenti Zsinat határozatainak megfelelően a régi Missale arra volt hivatva, hogy kivédjen minden olyan liturgiára vagy hitre irányuló veszedelmet, amit a protestáns lázadás fellépése jelentett a katolicizmus számára. A komoly fenyegetettség igazolta, sőt prófétai kijelentéssé avatta a szentéletű pápa figyelmeztetését, amelyet az 1570-ben kiadott, és az ő Missale-ját érvénybe léptető bullájában olvashatunk:

Ha ezt bárki is meghamisítaná, tudassátok vele, hogy a Mindenható Isten és az Ő szent apostolainak, Péter és Pál apostoloknak, haragját vonják magukra.⁵⁴

Amikor a *Novus Ordo*-t bemutatták a Vatikáni Sajtóirodában, oktalanul megjegyzték, hogy a Tridenti Zsinat határozatait kiváltó körülmények többé már nem léteznek. Ezek a határozatok nemcsak aktuálisak, de a körülmények ráadásul összehasonlíthatatlanul rosszabbak. Az egyház isteni sugallatra pontosan azért állította fel dogmatikus definícióit és tett dogmatikus kijelentéseket, hogy kikerülje azokat a

csapdákat, amelyek minden korban fenyegetik a hitletétemény tisztaságát.⁵⁵ Ezek azonnal hatással voltak a liturgiára, ami így az egyház hitének legteljesebb "emlékművévé" vált. Visszatérni a keresztény antikvitás liturgikus gyakorlataihoz, és mesterségesen újjáteremteni az ősi idők eredeti spontaneitását, egyenlő azzal az "egészségtelen archeologizmussal", amit XII. Piusz pápa olyan nyíltan elítélt.⁵⁶ Ez azt is jelenti, hogy leromboljuk a rítus védelmére épült teológiai bástyákat, és lerontjuk minden szépségét, amit a századok során magára öltött.⁵⁷ S mindez talán a legkritikusabb helyzetben, amit történelme során az egyház valaha is átélt.

Ma megosztottság és skizma hivatalosan elismerten létezik nemcsak az egyházon kívül, de azon belül is.⁵⁸ Az egyház egységét nemcsak fenyegetik, de immár kompromittálták is.⁵⁹ A hitre veszélyes tévedések nemcsak befurakodnak, hanem - amint azt hivatalosan is elismerik - azokat rá is erőszakolják a hívekre liturgikus aberrációk és visszaélések formájában.

Elhagyni olyan liturgikus hagyományokat, melyek négy évszázadon keresztül az imádás egységének jelképeként álltak⁶⁰, és felváltani azokat egy olyan liturgiával, amely a bennfoglaltan engedélyezett számtalan szabadosság miatt nem lehet más, mint a megosztottság jelképe - egy liturgia, ami hemzseg a katolikus hit integritását fenyegető célzásoktól és nyílt tévedésektől - felmérhetetlen hiba, s mi ezt lelkiismeretünk szerint kötelesek vagyunk kijelenteni.

CORPUS DOMINI
1969. június 5.

JEGYZETEK

A rövid kritikai tanulmány szerzőitől

1. "Kánonunk imái megtalálhatók a 4-5. századból származó *De Sacramentis* című tanulmányban... Misénk visszavezethető lényegi változások nélkül egy olyan korba, amikor az a legősibb közös liturgiából először kifejlődött. Még mindig őrzi annak a primitív liturgiának az illatát, egy olyan korból, amikor cézárok uralták a világot, és remélték, hogy kiirthatják a keresztény hitet; egy olyan korból, amikor elődeink hajnalban összegyűltek, hogy Krisztusnak mint Istenüknek himnuszokat énekeljenek... Az egész kereszténységben nincs még egy olyan tiszteletreméltó rítus, mint amit a Római Misekönyvben találunk." (Rev. Adrian Fortescue) "A római kánon, ahogy azt ma ismerjük, visszavezethető Nagy Szent Gergely idejére. Sem keleten, sem nyugaton nincs még egy ma is használt eucharisztikus ima, amely ilyen antikvitással dicsekedhet. A római egyház számára ettől megszabadulni egyenlő lenne annak tagadásával, hogy mi vagyunk az egyetlen igaz katolikus egyház, nemcsak az orthodoxok szemében, de az anglikánokéban is, sőt azon protestánsok számára is, akikben megmaradt még a hagyománynak valamiféle érzülete." (Rev. Louis Bouyer)
2. SC 50, DOL 50
3. Az Instrukció lábjegyzetében a II. Vatikáni Zsinat két szövegére is utal. A szövegekben azonban semmi sem igazolja az új definíciót, ahogy az a következőkből is nyilvánvaló: "A püspök szolgáltatán keresztül, Isten papokat szentel, hogy azok Krisztus papságában sajátos módon részesedve tevékenykedjenek a szent cselekményekben mint a Főpap szolgálói... a szentmisében szentségi módon bemutatják Krisztus áldozatát." Határozat a papi szolgálatról és életről "*Presbyterium Ordinis*", 1965. december 7., § 5, DOL 260. "A liturgiában ugyanis Isten szól a népéhez, és Krisztus most is hirdeti az örömhírt. A nép pedig erre énekkel és imádsággal felel Istennek. Az imádságokat az egész szent nép és minden jelenlévő nevében terjeszti Isten elé a pap, aki Krisztus személyes megbízottjaként áll a közösség élén." SC 33, DOL 33. Hiábavaló próbálkozás lenne megmagyarázni, hogy az Instrukció definícióját miként lehetett ezekből a szövegekből meríteni. Megjegyezzük azt is, hogy a mise új definíciója meghamisítja azt, amit a II. Vatikáni Zsinat a "*Presbyterium Ordinis*"-ban lefektetett (§ 5): "Az Eucharisztia közös ünneplése tehát a középpontja a hívő közösségnek, melynek élén a pap áll." Mivel ezt a középpontot elcsalták az új miserendben, a hívek közössége vette át annak helyét.
4. GI 7, DOL 1937 fn.
5. GI 8, DOL 1398; GI 48, DOL 1348 fn; GI 55 d., DOL 1445 fn; GI 56, DOL 1446.
6. A Tridenti Zsinat a következő szavakkal fogalmazza meg az egyház Krisztus valóságos jelenlétébe vetett hitét: "Először is a szent zsinat tanítja, valamint nyíltan és egyenesen megvallja, hogy a Szent Eucharisztia áldott szentségében a kenyér és a bor konzekrációja után a mi Urunk Jézus Krisztus, valóságos Isten és valóságos ember, valóságosan, valóban és lényegileg jelen van a kenyér és a bor látható színei alatt." DB 874. A minket közvetlenül érintő 22. szesszió (*De Sanctissimo Missae Sacrificio*) egyértelműen összefoglalta a jóváhagyott tanítást kilenc kánonban (DB 937a-956): 1/ A mise nem csupán szimbólikus megjelenítés, hanem egy igazi és látható áldozat, amelyet Krisztus azért alapított, hogy "jelenvalóvá tegye a véres áldozatot, amit Ő a kereszten egyszer s mindenkorra megvalósított. Így akarta biztosítani emlékezetének folytonosságát a világ végéig. Az áldozat megváltó erejét a naponta elkövetett bűnök elengedéséért ajánljuk fel." DB 938. 2/ "Kijelentvén, hogy pap mindörökké Melchizedek rendje szerint, (a mi Urunk) felajánlotta Testét és Vérért a kenyér és bor színe alatt az Atyának, és odaadta Testét és Vérért ugyanazon színek alatt az apostoloknak, s így tette őket az Újszövetség papjaivá abban a pillanatban... Elrendelte, hogy az apostolok és utódaik a papságban ajánlják fel ezt az áldozatot, amikor azt mondta 'Cselekedjétek ezt az én emlékezetemre', amint ezt a katolikus egyház mindig is értette és tanította." DB 938. A celebráns, a felajánló és az áldozatot bemutató a felszentelt pap és nem Isten népe vagy a gyülekezet: "Ha bárki azt mondja, hogy e szavak által 'Cselekedjétek ezt az én emlékezetemre' nem tette az apostolokat pappá, vagy hogy ezzel nem jelentette ki, hogy az apostolok vagy más papok ajánlják fel az Ő Testét és Vérért: legyen átkozott (*anathema sit*)." 2. kánon, DB 949. A miseáldozat valódi engesztelő áldozat, nem csupán a kereszten felajánlott áldozat pusztá emlékezte: "Ha valaki azt mondja, a miseáldozat csupán a dicséret és hála áldozata, vagy hogy ez egyszerű megemlékezés a kereszten felajánlott áldozatról,

- és nem engesztelő természetű, vagy azt mondja, hogy ez az áldozat csak azoknak van javára, akik áldoznak, és hogy ezt nem szabad az élőkért és holtakért, a bűnökért, büntetésekért, engesztelésért, vagy más szükségért felajánlani: legyen átkozott.” 3. kánon, DB 950. Ugyancsak emlékezetünkbe kell vésnünk a 6. kánont: “Ha valaki azt mondja, hogy hibák vannak a misekánonban, és hogy attól meg kell szabadulni: legyen átkozott.” DB 953. Ugyanígy a 8. kánon: “Ha valaki azt mondja, hogy a misék, amelyekben egyedül a pap veszi magához a Szentséget, megengedhetetlenek, és azt meg kell tiltani: legyen átkozott.” DB 955.
7. Talán felesleges megjegyeznünk, hogyha egyetlen kihirdetett dogmát megtagadnánk, minden más dogma “*ipso facto*” vele hullana, hiszen ez a legfőbb hierarchikus tanítóhivatal tévedhetetlenségének alapelvét, legyen az zsinati vagy pápai, lerombolná.
 8. A római kánon konzekráció utáni imájának (*Unde et Memores*) fényében a mennybemenetelt is ide lehetne sorolni. Az *Unde et Memores* azonban nem dobál különböző valóságokat egymás hátára. Egyértelmű és kifinomult különbséget tesz: “Megemlékezünk Fiadnak, Krisztus Urunknak áldott szenvedéséről, és halottaiból való feltámadásáról, és dicsőséges mennybemeneteléről.”
 9. Zsolt 50,7-9; Zsid 10,5
 10. GI 54, DOL 1444.
 11. Ez a hangsúlybeli eltolódás figyelhető meg a három új eucharisztikus imában, amelyekből hiányzik a halottakról való külön megemlékezés, és a tisztító tűzben szenvedő lelkek bármilyen említése, akikért az engesztelő áldozatot felajánlják.
 12. lásd *Mysterium Fidei*. Ebben az enciklikában VI. Pál elítéli a szimbólizmus eretnekségét, együtt a “*transignificatio*” és a “*transfinalisatio*” elméleteivel. “...nem megengedhető..., hogy a szentség jelentékét hangsúlyozzák, mintha a szimbólizmus, amit nyilván mindenki elismer az Eucharisziában, teljesen és kimerítően kifejezné Krisztus jelenlétének valóságát. Az sem megengedhető, hogy az át-lényegülés (*transubstantiatio*) misztériumát anélkül tárgyalják, hogy megemlétenék a kenyér egész lényegének (*substantia*) átváltozását Krisztus Testévé, és a bor egész lényegének átváltozását Krisztus Vérévé, ahogy azt a Tridenti Zsinat kifejtette, mintha csak ‘*transfinalisatio*’ és ‘*transignificatio*’ történe.” *Mysterium Fidei*, enciklika az Eucharisztia imáadására vonatkozó tanításáról, 1965. szeptember 3., § 11, DOL 1155.
 13. A *Mysterium Fidei* elutasítja és elítéli azt, hogy új formulákat vagy kifejezéseket vezessenek be, amelyeket - bár előfordulnak az egyházatyák, a zsinatok és az egyházi tanítóhivatal irataiban - olyan értelemben használnak, ami nincs alávetve azoknak a lényegi tanításoknak, melyekkel együtt szerves egésznek alkotnak. (pl. “lelki táplálék”, “lelki eledel”, “lelki ital” ...stb.) “Meg kell őrizni nem csak a hit integritását, hanem a hit megfelelő kifejezőmódját is, nehogy, Isten ments, a szavak óvatlan használata által hamis elképzeléseket vezessünk be a legmagasztosabb valóságokról.” Ezen a ponton VI. Pál Szent Ágostont idézi: “Nekünk azonban kötelességünk egy meghatározott forma szerint beszélnünk, nehogy szavaink meggondolatlansága istentelen gondolatokat szüljön azokról a valóságokról, amelyeket szavaink jeleznek.” Majd folytatja: “Vallásos tisztelettel kell tekintenünk a kifejezés szabályaira, hiszen századok erőfeszítései után és a Szentlélek védelme alatt az egyház megalapította és megerősítette azokat a zsinatok tekintélyével; s ezek a normák sokszor az igaz hit jelszavai és zászlói lettek. Senki se változtassa meg ezeket önhatalmúlag vagy az új tudományos felfedezésekre hivatkozva... Hasonlóképpen nem szabad megengednünk, hogy bárki személyes vágyai alapján megváltoztassa azokat a formulákat, amelyeket a Tridenti Zsinat az Eucharisztia misztériumáról hitünk számára felállított.” §§ 23, 24; DOL 1167-68.
 14. Ez természetesen ellentétes a II. Vatikáni Zsinat által előírtakkal. (SC 48, DOL 48)
 15. GI 54, DOL 1444.
 16. GI 54, DOL 1444.
 17. GI 241 fn 69, DOL 1630.
 18. GI 129, DOL 1629.
 19. Az Instrukció egyetlen egyszer ismeri el az oltár elsődleges szerepét: “Az oltáron a kereszt áldozata jelenik meg szentségi jelek alatt.” GI 259, DOL 1649. Ez a magányos utalás elégtelennek tűnik arra, hogy kijavítsa a másik, gyakrabban használt kifejezésből fakadó kétértelműséget.
 20. GI 49, DOL 1439; GI 262, DOL 1652.
 21. GI 262, DOL 1652.
 22. GI 262, DOL 1652, és GI276, DOL 1666.
 23. “Elválasztani a szentségházat (*tabernaculum*) az oltártól két olyan dolog elválasztását jelenti, amelyek eredetük és természetük szerint egybe tartoznak.” XII. Piusz a Lelkipásztori Liturgia Nemzet-

- közi Kongresszusán elmondott beszéde, 1956. szeptember 22., PTL 817. Valamint lásd még XII. Piusz enciklikája, *Mediator Dei*, 1947. november 20., PTL 550.
24. A *Novus Ordo* rendkívül ritkán használja a *Hostia* kifejezést. A liturgikus könyvekben ennek pontos jelentése "Áldozat". Újra szembesülünk tehát azzal a szisztematikus próbálkozással, hogy csak a "vacsora" illetve "táplálék" szavakat hangsúlyozzák.
 25. Követvén a behelyettesítés jól bevált gyakorlatát, a reformátorok Krisztus jelenlétét egyenértékűnek mondták a hirdetett Igében és a valóságos jelenlétben. (lásd GI 7, 54; Dol 1397, 1444.) De Krisztus jelenléte a Szentírás olvasásakor más természetű, és nincs igazi valósága, csak mikor azt éppen kiejtik (*in usu*). A konsekrált ostyában Krisztus valóságos jelenléte ugyanakkor objektív, állandó és független a szentség vételétől. A megfogalmazás "Isten népéhez beszél" és "Krisztus jelen van a hívek számára saját Igéje által" (GI 33, DOL 1423) tipikusan protestáns. Szigorú értelemben véve ezeknek nincs értelme, hiszen Isten jelenléte az Igében közvetített, a személyes lelki hozzáálláshoz és állapothoz kötött, és csupán időleges. Ez a formula tragikus tévedéshez vezet: a kifejezett vagy bennfoglalt végkövetkeztetés az, hogy a valóságos jelenlét csak addig tart, amíg a szentség éppen használatban van - például az áldozás ideje alatt -, és hogy a valóságos jelenlét a használat végével megszűnik.
 26. Ahogy azt az Általános Instrukció leírja, a szentségi cselekmény eredete az a pillanat, amikor a mi Urunk saját Testét és Vérért "évésre" kínálta a kenyér és bor színei alatt. Így a szentségi cselekmény már nem a konsekrációból áll, valamint a Test és a Vér misztikus elválasztásából, amely az eucharisztikus áldozat valódi lényege. Lásd *Mediator Dei*, különösen a második rész első fejezete, PTL 551.
 27. GI 55. d, DOL 1445.
 28. GI 55. d, DOL 1445.
 29. Ahogy az a *Novus Ordo* kontextusából kitűnik, a konsekráció érvényes lehet a pap szándékától függően. De mivel az érvényesség már nem a konsekrációs formula saját erejéből ered (*ex vi verborum*) - vagy még pontosabban abból az értelemről (*modus significandi*), amit a mise régi rítusa adott a formulának - az új miserend konsekrációjának szavai lehetnek akár érvénytelenek is. Nem részeseülvén hagyományos papi formációban, és a *Novus Ordo*-ra hagyatván abban, hogy megformálják magukban a szándékot, hogy "azt tegyék, amit az egyház tesz", vajon lesznek-e olyan papok a jövőben, akik érvénytelenül konsekrálnak a miséken? A feltételezés nem valószínű.
 30. Ne mondjuk azt, követve a protestáns bibliamagyarázat módszerét, hogy ezek a kifejezések ugyanahhoz a bibliai kontextushoz tartoznak. Az egyház mindig is elkerülte, hogy egymásra erőltessen és egymás mellé helyezzen különböző szövegeket, pontosan azért, hogy elkerüljék különböző valóságok összemosását.
 31. GI 28, DOL 1418.
 32. GI 74-152, DOL 1464-1542.
 33. GI 209-231, DOL 1599-1621.
 34. GI 45, DOL 1435.
 35. Azon lutheránus és kálvinista felfogás ellen, miszerint minden keresztény papja és felajánlója az utolsó vacsorának, lásd A. Tanqueray, *Synopsis Theologiae Dogmaticae*, (Paris, Tournai, Roma, Desclee, 1930), v. III: "Minden egyes pap, szigorú értelemben, csupán másodlagos bemutatója a miseáldozatnak. Krisztus maga az elsődleges celebráns. A hívek felajánlása a pap közvetítő szerepén keresztül történik, de nem szigorú értelemben véve..." v.ö. Tridenti Zsinat, 22. szesszió, 2. kánon, DB 949.
 36. GI 55, DOL 1445.
 37. GI 298, DOL 1688.
 38. Futólag megjegyezzünk egy érthetetlen kitalációt, amelynek katasztrófális pszichológiai hatásai lesznek: nevezetesen piros miseruha alkalmazása fekete helyett Nagypénteken (GI 308. b, DOL 1698) - mintha Nagypéntek csupán egy másik mártírról való megemlékezés lenne, s nem az egész egyház gyásznapja alapítója halála felett. (v.ö. *Mediator Dei*, PTL 550)
 39. Rev. A. M. Rouget, OP, a Plessit-Chenet-i domonkos nővéreknek mondott beszéde.
 40. GI 4, DOL 1394. v.ö. *Presbyterium Ordinis* § 13, DOL 265.
 41. GI 60, DOL 1450.
 42. lásd Jn 14,13-16. 23-24

43. A római kánon néhány fordításában a kifejezést: "az enyhülés, a világosság és béke helyét" egyszerűen csak így fordították: "Üdvösség, fény és béke". Ez újabb bizonyítéka annak a tendenciának, ami ki akar hagyni minden nyílt utalást a szenvedő egyházra.
44. A mániákus pusztítás közepette egyetlen dolgot illesztettek be csupán, a Confiteor "és mulasztással" megjegyzését.
45. A mise új rendjét bemutató sajtókonferencián Rev. Joseph Lécuyer CSSp, megvallván tisztán racionalista "hitét", szólt arról a változásról, hogy a kongregáció nélkül bemutatott misén a pap köszöneteit többszámúról egyes számra változtatták ("Imádkozz, testvérem"). Ennek indoka az volt, hogy "semmi se legyen a misében, ami nem felel meg az igazságnak."
46. GI 260, 265; DOL 1650, 1655.
47. GI 144. C, DOL 1634.
48. GI 70, DOL 1460.
49. Most megengedett, hogy egy koncelebráló pap két szín alatt áldozzon, még akkor is, ha kötelezve van a koncelebráció előtt vagy után egyedül misézni.
50. Ezt Hyppolitus kánonjaként emlegetik, annak ellenére, hogy az eredeti szövegnek csak néhány részét építették be az új rítusba.
51. *Gottesdienst* no. 9 (1969. május 14.)
52. SC 116, DOL 116.
53. Fontoljuk meg a következő elemeket a bizánci rítusban: hosszú, ismétlődő bánatimák, ünnepélyes beöltöző imák a celebráns és a diakónus számára, a proskomidia ajándékelőkészítő rítusa, az egész bizánci rítusban: ismételt említései, még a felajánlási imákban is, a Szent Szűz és más szentek neveinek, az angyali kórusok megidézése láthatatlan koncelebránsokként az evangélium felolvasásakor, amíg a kórus a kerubikon angyali kórusával azonosítja önmagát; a szentélyt rejtő fal (ikonosztáz), amely elválasztja a szentélyt a templom többi részétől, s a klérust a néptől, a rejtett konszekráció, amely az isteni misztériumot hivatott kihangsúlyozni, a pap imapozíciója, aki mindig Isten felé fordul és sohasem a nép felé, a szentáldozás fegyelme, ami szerint kizárólag a celebráns pap áldoztathat; a szent színeket megillető állandó tiszteletadás, a hívek lényegében szemlélődő magatartása. A tény, hogy ezek a liturgiák még kevésbé ünnepélyes formájukban is több mint egy óráig tartanak, s a szövegek állandóan "félelmetes, kibeszélhetetlen, mennyei, életadó misztérium"-ként utalnak rájuk, magáért beszél. Végezetül megjegyezzük, hogy csakúgy mint egykor a római misében, Aranyszájú Szent János és Szent Bazil liturgiájában is, a "vacsora" és "étkezés" gondolata egyértelműen alá van rendelve az áldozat gondolatának.
54. V. Szent Piusz bullája, *Quo Primum*, 1570. július 13. A Tridenti Zsinat 23. szesszióján (*Határozat a Legszentebb Eucharisziáról*) kijelentette, szándéka az, hogy "Teljesen kitépje az átkozott tévedések és a skizma konkolyát, melyeket az ellenség vetett ezekben a szomorú időkben (Mt 13,25) a Szent Eucharisztia hitével, használatával és imáadásával kapcsolatban. Más szándékaival egyetemben, Megváltónk az egység és szeretet szimbólumaként hagyta egyházára az Eucharisziát, amivel egyesíteni kívánt minden keresztényt." DB 873.
55. "Órízsd meg a rád bízott kincset, kerülj a profán, újdonsághajhászó fecsegést, az álságos ismeret elkenvetéseit." (1 Tim 6,20)
56. "Nyilvánvaló, hogy bölcs és dicsérendő dolog visszatérni lélekben a Szent Liturgia forrásaihoz. Mert kutatások ezen a területen, s a liturgia kezdeteinek kinyomozása, értékes segítséget jelentenek az ünnepek értelmének, szövegeinek és ceremóniáinak teljesebb és óvatosabb megértésében. De az se nem bölcs, sem pedig dicséretes, hogy mindent leredukáljunk az antikvitásra minden rendelkezésre álló eszközzel. Csak néhány példát említve: az a jó útról való eltévelyedést jelentené, ha valaki vissza akarná állítani az oltár primitív asztal formáját; ha valaki ki akarná zárni a feketét a liturgikus színek közül; ha valaki meg kívánná tiltani a szentképeket és szobrokat a templomokban, vagy ha valaki azt rendelné, a feszületeket úgy tervezzék, hogy azok ne mutassák az Isteni Megváltó testén egyetlen szenvedéseinek egyetlen nyomát sem... Az ilyen magatartás annak az értelmetlen antiquarianizmusnak újraéledését szolgálná, aminek a törvénytelen Pistoiai Zsinat nyitott teret. Ez újfent megpróbálna olyan tévedéseket beiktatni, amelyek a pistoiai találkozó összehívásához és kijelentéseihez vezettek, amelyek károsak a lelkek számára, s amelyek elítélésére az egyháznak meg volt minden joga s indoka azon Isteni Alapítójától kapott megbízatása alapján, hogy a hitletetménynek mindig éber őrzője legyen." XII. Piusz, *Mediator Dei*, I. 5, PTL 548-49.
57. "Ne csaljuk meg magunkat azzal a gondolattal, hogy az egyházat, ami Isten magasztos templomaként naggyá és dicsőségessé vált az Isten dicséretére, vissza kellene vezetnünk eredeti és szeré-

- nyebb valóságához, mintha csak az lenne az igazi és egyedül jó.” VI. Pál, *Ecclesiam Suam*, 1964. augusztus 6.
58. “Egy gyakorlatilag skizmatikus forrongás osztja meg, választja szét az egyházat.” VI. Pál *In Coena Domini* kezdetű homíliája, 1969. április 3.
59. “Közöttünk ugyancsak megtalálhatók azok a ‘megosztottságok’ és ‘szakadások’, amelyeket Szent Pál oly szomorúan elutasít az első korintusi levélben.” VI. Pál, u. o.
60. Jól ismert, hogyan tagadják meg a II. Vatikáni Zsinatot éppen azok, akik valaha annak vezetőiként büszkélkedtek. Míg a pápa a zsinat végén kijelentette, hogy a zsinat semmit sem változtatott meg, ezek az emberek úgy jöttek el, hogy alkalmazás közben majd “kiterjesztik” a zsinat tanítását. Sajnos a Szentszék érthetetlen siettségében jóváhagyta, sőt látszólag bátorította a Consilium munkájának eredményeként egyre növekvő hűtlenséget a zsinat iránt. Ez a hűtlenség a formális változásoktól (latin, gregorián zene, ősi rítusok eltörlése, stb.) a *Novus Ordo* által szankcionált lényegi változásokig haladt. Az itt tárgyalt katasztrófális következményekhez hozzá kell vennünk azokat is, amelyek még nagyobb pszichológiai hatásukkal, az egyház fegyelmét és tanítói tekintélyét fogják érinteni, aláásván a Szentszéknek kijáró tiszteletet és engedelmességet.